

OKTATÁSKUTATÓ INTÉZET

KUTATÁS KÖZBEN

Györgyi Zoltán

TANULÁS FELNŐTTKORBAN

N° 241

RESEARCH PAPERS

HUNGARIAN INSTITUTE FOR EDUCATIONAL RESEARCH

Györgyi Zoltán

Tanulás felnőttkorban

OKTATÁSKUTATÓ INTÉZET

BUDAPEST, 2002.

KUTATÁS KÖZBEN 241

SOROZATSZERKESZTŐ: Czeizer Zoltán

A tanulmány alapjául szolgáló felmérést az Oktatási Minisztérium és a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium támogatta

© Györgyi Zoltán, Oktatókutató Intézet, 2003.

Oktatókutató Intézet
HU ISSN 1588-3094
ISBN 963 404 371 2

Felelős kiadó: Lukács Péter főigazgató
Műszaki vezető: Orosz Józsefné
Műszaki szerkesztő: Híves Tamás
Terjedelem: 3,5 A/5 ív
Készült az Oktatókutató Intézet sokszorosítójában

TARTALOM

Bevezetés	5
A tanulást meghatározó tényezők és a jellegzetes lakossági csoportok	7
A csoportok szociológiai jellemzői	9
Az egyes társadalmi rétegek viszonya a tanuláshoz	14
Az eddigi tanulmányok	14
A tanulást akadályozó tényezők	20
A tervezett tanulás	24
Összegzés	33
Summary	47

Bevezetés

Az Oktatási Minisztérium Felnőttképzési főosztálya felkérésére a felnőttképzési törvény életbeléptetése előtt, 2001 végén – 2002 elején felmérést végeztünk a hazai lakosság körében. Ez a vizsgálatunk arra vállalkozott, hogy feltárja a felnőttképzéssel kapcsolatos igényeket, elvárásokat, a lakosság kisebb-nagyobb részét érintő, tanulásukat hátráltató akadályokat. A vizsgálatot a törvény életbelépése után $\frac{3}{4}$ évvel ismételten elvégeztük, annak érdekében, hogy képet kapjunk a törvény esetleges hatásairól.

Mindkét felmérést az Oktatáskutató Intézet megbízásából a Medián Kft. végezte az ún. omnibusz-vizsgálata keretében¹. A Medián havi rendszerességgel indított omnibusza 1200 személyt érint. A kérdőívet mindkét felmérés esetében kétszer (2001. december és 2002. január elején illetve 2002 szeptemberében és októberében) kérdeztettük le. A két-két kérdezés ugyanazon reprezentativitási kritériumoknak felelt meg, de a kérdezettek személye minden – mind a négy – esetben eltért egymástól. A kérdezés kérdezőbiztosok segítségével történt, akik nem csak felkeresték a kérdezetteket, de feltették nekik a kérdéseket, s ki is töltötték a kérdőívet. Ez a módszer lehetővé tette, hogy a kérdezettek köre ne csak az e l v á r t reprezentativitási mutatóknak feleljen meg, hanem – a válaszmegtagadások minimális szintre való szorítása következtében – más, a reprezentativitás szempontjából nem vizsgált mutatók szerint is tükrözze a hazai felnőtt lakosság összetételét.

A két felmérés során 2400-2400 kitöltött kérdőívhez jutottunk, ezek alapján vállalkoztunk a változások regisztrálására, illetve ez alapján terveztük a változások elemzését.

Az adatok feldolgozása igazolta a **minta összetételével** kapcsolatos előzetes várakozásokat. A két minta nem csak az előzetesen kialakított reprezentativitási vonalak mentén egyezik meg (életkor, nemi összetétel, a lakóhely településének nagysága és típusa, helye), de azon változók (családi helyzet, foglalkozás, iskolai végzettség, jövedelmi viszonyok) megoszlása is hasonló, amelyekben a minta reprezentativitását közvetlenül nem lehetett biztosítani, de amelyek reprezentatív jellege a releváns mondaniva-

¹ Omnibusz vizsgálat alatt különböző témaköröket felölelő felmérés értendő. Jellegzetessége, hogy a kérdezés szervezője „meghirdeti” egy adott időpontra az előre meghatározott körű (jelen esetben a 18 éven felüli népességre vonatkozó), előre meghatározott reprezentativitási kritériumoknak megfelelő kérdezését, s egy-egy megrendelő ehhez a kérdezéshez csatlakozhat a saját kérdőívvel („felszállhat az omnibuszra”). Az omnibusz-vizsgálat kérdőíve tartalmaz egy olyan egységet, amelyek a kérdezettek legfontosabb szociológiai jellemzőit tartalmazzák, s amelyeket az egyes megrendelők közösen használhatnak.

ló érdekében nagyon fontos. Ez a hasonlóság arra utal, hogy megbízhatóan feldolgozhatók a képzéssel kapcsolatos információk is.

A két felmérés **eredményeinek**, vagyis a felnőttképzésben való korábbi részvétel, illetve az ezzel kapcsolatos tervek összehasonlítása azt mutatja, hogy a vizsgált időszak alatt nem regisztrálható érdemi változás². A kisebb eltérések a minta véletlenszerűségére vezethetők vissza. Meglátásunk szerint a két vizsgálat közötti rövid időszak nem tette lehetővé a képzéssel kapcsolatos elvárások, szándékok érdemi változását, különösen annak fényében nem, hogy a felnőttképzési törvény elsősorban olyan területen jelentett újat a korábbiakhoz képest (akkreditációs rendszer bevezetése), amely szükségszerűen csak hosszabb távon érezhető hatását a lakosság körében.

A tapasztalatok fényében lehetőséget láttunk arra, hogy a **két mintát összevonjuk**, s a cluster analízis módszerét is felhasználva szociológiailag értelmezhető társadalmi rétegek szerint csoportosítsuk a mintában résztvevőket. Ennek alapján az egyszerű megoszlások elemzésénél **árnyaltabb**, az egyes társadalmi rétegek vonatkozásában relevánsabb **elemzést adhatunk** a felnőttképzéssel kapcsolatos tapasztalatokról.

A két minta összevonására nem csak megegyező összetételük és a képzéssel kapcsolatos hasonló válaszok adtak lehetőséget, hanem a két felmérés közeli időpontja is. Az ily módon kialakult 4800 fős minta lehetővé tette, hogy kisebb lakossági csoportokról is megbízhatóbb képet adjunk, hiszen a véletlen szerepe nagyobb mintanagyság esetén csökken.

A cluster analízis révén egy adott sokaságon belül (jelen esetben a 4800 fős mintán) előre megadott változók alapján (esetünkben a kérdések egy része figyelembe vételével) az adott sokaságon belül olyan csoportokat képeztünk, amelyek a lehető leghomogénebbek, illetve egymástól való „távolságuk” a lehető legnagyobb. Mint minden matematikai módszer, ez sem csodaszer, az elemzésnél figyelembe kell venni az eljárás speciális körülményeit, vagyis hogy a kutató milyen kiinduló feltételeket adott meg (clusterek száma, változók összetétele, stb.). Ezeket az előzetes kutatói hipotéziseket tükröző tényezőket a kapott eredmények alapján felülbírálván jutottunk el azokhoz a legfontosabb, a tanuláshoz való viszonyt leginkább befolyásoló szociológiai mutatókhoz, amelyek alapján a mintánk (s reprezentativitása alapján nyugodtan mondhatjuk: a lakosság) csoportosítható. (Például a cluster analízis során lehatárolt csoportok összetétele azt jelezte, hogy a lakóhely földrajzi elhelyezkedése és típusa – település nagyság, településtípus – nem lényeges tanulást befolyásoló tényező, vagy kiderült, hogy a kérdezettek aktivitása – van-e munkahelye, ill. annak jellege – lényegesen kisebb hatású, mint az életkor.)

² A felmérésben a felnőttképzésbe soroltunk minden nem nappali tagozatú iskolai formában történt tanulást.

A tanulást meghatározó tényezők és a jellegzetes lakossági csoportok

A cluster analízis azt jelezte, hogy vannak az átlagosnál lényegesen magasabb arányban tanuló lakossági csoportok, s hogy ezek között sem tekinthető általánosnak a tanulás (legalábbis annyira nem, hogy három-évenként sor kerüljön ilyenre). Az is kirajzolódott, hogy az 55 éves kor szakaszhatár a tanulásban (e kor felett elenyésző mértékű a tanulás), ez alatt azonban nincs jelentősége az életkornak. Nem csak általában nincs, de a különböző társadalmi rétegek esetében sem. A jövedelmet nézve a havi 72 ezer forintos jövedelemhatárt nevezhetjük választóvonalnak. A családi helyzetnek, a családban élő gyerekek számának sincs tanulást befolyásoló hatása, ezek látszólagos hatása az életkornak tulajdonítható.

Ugyanakkor kiderült az is, hogy melyek azok a tényezők, amelyek alapvetően befolyásolják a tanulásban való részvételt. Az adatok arra utalnak, hogy ebben a következő tényezőknek van elsődleges szerepe:

- a személy életkorának (55 évesnél fiatalabb ill. idősebb)
- nemének
- iskolai végzettségének (8 általános iskola, vagy alacsonyabb / szakmunkásiskola / középfok / felsőfok)
- az iskolai végzettség módjának (nappali tagozat / egyéb forma)
- a jövedelemnek (72 ezer forint alatt illetve felett)³

A felnőttkori tanulás egyes rétegenkénti mértékével összefüggésbe hozható tényezők kapcsán két megjegyzést kell tennünk:

- Csupán annyit állítunk, hogy a fenti tényezők és a felnőttkori tanulás között összefüggés van, az **ok-okozati kapcsolatok nem tisztázottak**. Feltételezhető, hogy egyes tényezők okként, mások okozatként, s ismét mások okként és okozatként egyaránt szerepet játszanak.
- A különböző tényezők és a tanulási kedv közötti **összefüggés nem tényezőnként értendő, hanem az összes változó egészében**. Ennek megfelelően nem azt állítjuk például, hogy a férfiak és a nők között eltérő a tanulási kedv, vagy, hogy a jövedelem növekedésé-

³ A 72 ezer forintos jövedelemhatárt csak fiktív határnak tekinthetjük tekintettel a jövedelmi adatok általános megbízhatatlanságára. Alapvetően úgy kell értelmeznünk, hogy van egy – pontosan nem meghatározható – jövedelemhatár, amely felett a tanulási szokások – egyes más feltételek függvényében – másképp viselkednek, mint alatta.

vel vagy az iskolai végzettség emelkedésével párhuzamosan többen tanulnak. Ezzel szemben azt állítjuk, hogy például a nők tanulással kapcsolatos viszonya a jövedelem és a végzettség függvényében eltér a férfiakétól.

A fentieknek megfelelően a lakosságot 11 csoportba soroltuk. Olyan 11 csoportba, amely nem csupán a felnőttkori tanulás tekintetében tekinthető viszonylag homogénnek, de szociológiailag is értelmezhető. Ezt mutatja a következő táblázatunk.

A kialakított csoportok jellemzői

A csoport kódja	A csoport jellemzői ⁴
	55 év alattiak
1	Alacsony végzettségű nők
2	Alacsony végzettségű, alacsony jövedelmű férfiak
3	Alacsony végzettségű, de magas jövedelmű férfiak, Szakmunkás végzettségű férfiak
4	Szakmunkás végzettségű, alacsony jövedelmű nők, nappali végzettséggel
5	Nappali tagozaton érettségizett, alacsony jövedelmű férfiak
6	Felsőfokú végzettséggel rendelkező, de alacsony jövedelmű férfiak
7	Szakmunkás nők alacsony jövedelemmel, de kiegészítő képzésben szerzett végzettséggel Szakmunkás végzettségű nők, magas jövedelemmel Alacsony jövedelmű érettségizett nők Nappali tagozaton szerzett felsőfokú végzettségű nők, alacsony jövedelemmel
8	Kiegészítő képzésben érettségizett alacsony jövedelmű férfiak Érettségizett, magas jövedelmű férfiak
9	Felsőfokú végzettséggel rendelkező magas jövedelmű férfiak
10	Érettségizett magas jövedelmű nők Felsőfokú, de kiegészítő képzésben szerzett végzettségű alacsony jövedelmű nők Felsőfokú végzettségű magas jövedelmű nők
99	55 év felettiak

A tanulmányunkban e csoportok szerint adjuk közre legfontosabb tapasztalatainkat.

⁴ A kategóriák magyarázata:

- alacsony jövedelem 72 e. Ft havi bruttó jövedelem alatt, magas jövedelem e felett;
- alacsony végzettség: 8 ált. iskola, vagy az alatt;
- kiegészítő képzésben végzettséget szerzők: esti, vagy levelező tagozaton, illetve egyéb formában megszerzett végzettség.

A csoportok szociológiai jellemzői

A csoportsorrend alapvetően a **lakosság iskolai végzettségére épül**, s egyben tükrözi – kisebb egyenetlenséggel – a tanulásban való részvétel mértékét is. Ennek megfelelően a két változó párhuzamossága, összefüggése jelenik meg benne. Ugyanakkor azt is jelzi, hogy – nemenként eltérő módon – a képzési hajlandóság bizonyos tényezők hatására felfelé mozdul. Ezek között említhetjük, hogy a korábban kiegészítő képzésben tanulók illetve a magas jövedelemmel rendelkezők tanulási hajlandósága sok esetben magasabb, mint amire az iskolai végzettségből következtethetünk. Ennek következtében azt mondhatjuk, hogy ez a két tényező hasonló tanulási aránnyal párosul, mint az eggyel (egyes esetekben) két fokozattal magasabb iskolai végzettséggel rendelkezőké.

A következő tábla összefoglalóan mutatja, hogy az egyes csoportok (a továbbiakban: státuszcsoportok) milyen mértékben vettek részt felnőttoktatásban az utolsó három évben⁵. (Lásd a következő oldalon)

Egyes előzetes adatok arra utaltak, hogy a munkanélküliség illetve a fiatal nők átmeneti inaktivitása (gyes, gyed) növeli a tanulási hajlandóságot, az adatokat ezért részletesebben is megvizsgáltuk.

A munkanélküliek látszólagos nagyobb tanulási kedve csak azzal hozható összefüggésbe, hogy – egy-egy térségben (pl. az ország keleti térségében) – a magasabb végzettségűek között több a munkanélküli, s nem munkaerő-piaci státuszuk, hanem a magasabb végzettségük miatt magasabb a tanulási kedvük, mint más térségek lakosságáé, ahol a munkanélküliség kisebb.

A gyerekükkel otthon lévő anyák esetében csak a 7. csoportba tartozó, társadalmi státuszuk alapján középosztályba sorolható nők esetében beszélhetünk erről. Az alacsonyabb végzettségű nők esetében éppen fordított az arány, a legmagasabb státuszú nők pedig alapvetően nem is élnek ezzel a társadalom biztosította lehetőséggel, illetve akik – jövedelmi helyzetüket leszámítva ide kerülhetnének, a tanulással való viszonyuk alapján a 7. csoportba, vagyis a nőket tekintve eggyel alacsonyabb státuszú csoportba kerültek.

Összességében a lakosság fenti csoportjainak tanuláshoz való viszonyát **a munkanélküliek, illetve a gyesen, gyeden lévők érdemlegesen nem befolyásolják**, ezért a kialakított csoportok számát nem bővítettük.

Az egyes csoportok, illetve az ennek megfelelő társadalmi rétegek lakóhelye nem mutat jellegzetes eltérést, a kisebb eltérések az egyes térségek lakosságának összetételével hozható összefüggésbe. Ki kell térnünk viszont arra, hogy az említett csoportokba tartozók milyen munkaerő-piaci

⁵ Ez alapján egyes csoportok összevonhatók lennének, de ez esetben szociológiailag értelmezhetetlen csoportokat kapnánk.

helyzetben vannak. Tesszük ezt azért is, mert úgy gondoljuk, hogy ez a **munkaerő-piaci pozíció bizonyos mértékig megmagyarázza a felnőtt-képzésben való részvételt.**

1. tábla

Részt vett-e nem nappali tagozatos képzésben az utóbbi 3 évben?

Státuszcsoporthatár		Nem	Igen	Összesen
1	Fő	364	23	387
	%	94,1	5,9	100,0
2	Fő	210	24	234
	%	89,7	10,3	100,0
3	Fő	626	154	780
	%	80,3	19,7	100,0
4	Fő	294	68	362
	%	81,2	18,8	100,0
5	Fő	109	55	164
	%	66,5	33,5	100,0
6	Fő	31	22	53
	%	58,5	41,5	100,0
7	Fő	339	205	544
	%	62,3	37,7	100,0
8	Fő	78	61	139
	%	56,1	43,9	100,0
9	Fő	35	39	74
	%	47,3	52,7	100,0
10	Fő	64	85	149
	%	43,0	57,0	100,0
99	Fő	1470	40	1510
	%	97,4	2,6	100,0
Összesen	Fő	3620	776	4396
	%	82,3	17,7	100,0

Az aktivitás az első két csoportban a legalacsonyabb, az 1. csoportba tartozók alig több mint egy harmada, a 2. csoportba tartozók 45 százaléka dolgozik csupán. Mindkét csoportban igen sok a nyugdíjas is, ami – figyelembe véve az 55 éves felső életkori határt – alapvetően rokkant nyugdíjas státuszt jelenthet. A második csoportban számottevő a tanulók száma is, ami arra utal, hogy van egy formálisan alacsony képzettségű réteg, amelyik még nem került ki az iskolarendszerekből. Ez a réteg – egyéb szociológiai jellemzői alapján nyilván nem azonos a többi idesorolt személlyel, de csekély létszámuk miatt adataik önállóan nem kezelhetők.

Az első két csoportban kiemelkedően magas (16 ill. 20%-os) a munkanélküliség, s az 1. csoportban a foglalkoztatottak arányát csökkenti a gyereken, gyedeken lévők viszonylag magas (13%-os) aránya is.

A 3., 6. és a 8-10. csoport alapvetően az aktív dolgozók rétege. A 4. és a 7. csoportba tartozók között sok a gyese, gyedes nő, az 5. csoportban pedig kiemelkedően sok a tanuló. Ez a csoport nem csak a munkavállalók, hanem jelentős részben a felsőfokon továbbtanulók csoportja is.

2. tábla

A kérdézt dolgozik-e?

Státusz-csoport		Fő- vagy részmun- kaidőben	GYES, GYED	Nyugdí- jas	Munka- nélküli	Tanuló	Egyéb (htb., inaktív, eltartott)	Össze- sen
1	Fő	133	49	81	61	12	51	387
	%	34,4	12,7	20,9	15,8	3,1	13,2	100
2	Fő	107		33	47	37	12	236
	%	45,3		14,0	19,9	15,7	5,1	100
3	Fő	644		67	55	4	9	779
	%	82,7		8,6	7,1	0,5	1,2	100
4	Fő	180	91	33	36	4	19	363
	%	49,6	25,1	9,1	9,9	1,1	5,2	100
5	Fő	96		12	15	38	3	164
	%	58,5		7,3	9,1	23,2	1,8	100
6	Fő	41		5	1	4	2	53
	%	77,4		9,4	1,9	7,5	3,8	100
7	Fő	324	65	51	36	53	17	546
	%	59,3	11,9	9,3	6,6	9,7	3,1	100
8	Fő	132		4	3		0	139
	%	95,0		2,9	2,2		0,0	100
9	Fő	71		4			0	75
	%	94,7		5,3			0,0	100
10	Fő	131	10	5	2		2	150
	%	87,3	6,7	3,3	1,3		1,3	100
99	Fő	91		1393	5		17	1506
	%	6,0		92,5	0,3		1,1	100
Össze- sen	Fő	1950	215	1688	261	152	132	4398
	%	44,3	4,9	38,4	5,9	3,5	3,0	100

Az egyes rétegek végzettségükből adódóan dolgoznak fizikai vagy szellemi munkakörben. A 6.-7. ill. a 9-10. csoportban a szellemi dolgozók vannak többségben, közülük vezetői beosztásban azonban csak a kilencedik csoportban vannak kiemelkedően magas arányban (48%-uk). A fizikai dolgozók – végzettségüknek megfelelően végeznek döntően szak- (3-5, 7-8. csoport) illetve segédmunkát (1-2. csoport).

A jövedelmi adatok a 8-10. réteg kiemelkedően jó helyzetére utal, valamint arra, hogy egyes alacsony képzettségű rétegek jövedelme meghaladja a táblázat közepén szereplő rétegeket.

1. ábra

A kérdezettek havi nettó jövedelme

Mindez azt eredményezi, hogy a kialakított csoportok sorrendje többé-kevésbé egy társadalmi státusz-sorrend is. Olyan sorrend, amely jól leírható az említett mutatókkal, s amely – legalábbis a vizsgálat időpontjára vonatkozóan – mutatja a csoportba tartozók „végleges” (hosszabb távon többé-kevésbé állandó) vagy pillanatnyi (éppen menetközben lévő, pl. még tanuló) státuszát. Ennek megfelelően a csoportok a következő táblázat vezércímkeivel írhatók le. E vezércímkek szükségszerűen csak a csoportok többségére vonatkoztatva jellemzik őket, elfedve a kisebb létszámú alcsoportokat, ugyanakkor alkalmasak arra, hogy adott esetben ezek segítségével értelmezzük a felmérés tapasztalatait.

3. tábla

A csoportok jellemzői és mintán belüli megoszlása

A csoport kódja	55 év alattiak	Az adott réteg aránya a mintán belül ⁶
1	LESZAKADÓ NŐ Alacsony végzettségű, munkahellyel nem rendelkező ill. rossz munkaerő-piaci helyzetben lévő nők	8,7
2	LESZAKADÓ FÉRFI Alacsony végzettségű, munkahellyel nem rendelkező ill. rossz munkaerő-piaci helyzetben lévő férfiak Középfokon tanuló férfiak	5,3
3	TÖREKVŐ SZAKMUNKÁS Legfeljebb szakmunkás végzettségű szakmunkásként dolgozó, jó beosztással rendelkező férfiak	17,8
4	ROSSZ SZAKMÁVAL RENDELKEZŐ NŐ Szakmunkás végzettségű, gyesen lévő, vagy rossz munkaerő-piaci pozícióban lévő nők	8,3
5	ROSSZUL ÉRVÉNYESÜLŐ ÉRETTSÉGIZETT FÉRFI Érettségizett, még tanuló, vagy rossz munkaerő-piaci pozícióban lévő férfiak	3,7
6	ROSSZUL ÉRVÉNYESÜLŐ DIPLOMÁS FÉRFI Felsőfokú végzettséggel rendelkező, de ehhez képest rossz munkaerő-piaci pozícióban lévő férfiak	1,2
7	KÉPZETT, DE ROSSZUL ÉRVÉNYESÜLŐ NŐ Középszintű, esetleg felsőfokú végzettségű nők rossz munkaerő-piaci pozícióban ill. gyesen	12,4
8	ELIT-SZAKMUNKÁS Középfokú végzettségű, jó fizikai munkakörben dolgozó férfiak	3,1
9	FÉRFI ELIT Felsőfokú végzettséggel rendelkező magas jövedelmű férfiak	1,7
10	NŐI ELIT Képzett értelmiségi nők , jó, de alapvetően nem vezetői munkakörben	3,4
99	NYUGDÍJAS 55 év felettiak	34,1

⁶ A kérdezettek 8,9 %-a valamilyen adathiány miatt nem volt besorolható egyik csoportba sem, az itt feltüntetett arányok a megmaradt elemszámon belüli megoszlást tükrözik.

Az egyes társadalmi rétegek viszonya a tanuláshoz

Az eddigi tanulmányok

Az egyes csoportok nem pusztán eltérő mértékben kapcsolódtak valamilyen képzésbe a vizsgált három év során, de abban is markáns eltérések figyelhetők meg, hogy hányszor tanultak az eltelt időszakban. Összességében azt mondhatjuk, hogy minél magasabb arányban tanult egy-egy réteg, annál nagyobb a többszöri tanulás valószínűsége is. **A két elit csoportba soroltak** több mint negyed része legalább kétszer vett részt valamilyen képzésben, sőt csaknem ötödrészüket legalább háromszor. Mindez azt jelenti, hogy ennek a **rétegnek** (pontosabban e réteg számottevő részének) **lételeme a tanulás**. A férfiak esetében ez a tanulás minden bizonnyal összefüggésbe hozható munkakörükkel: okként és/vagy következményként szerepet játszik ebben. A női elit csoportban kevésbé látszik ez az összefüggés, de tény, hogy ez a kvalifikált réteg is a tanulás révén juthatott viszonylag jól fizető pozíciókba.

Valamelyest kevésbé markánsan, de ugyanez rajzolódik ki a 8. csoportban is. Ez azt jelzi, hogy a tanulás iránti igény nem csak a diplomások között fogalmazódik meg, hanem **van egy képzett szakmunkás réteg** (már eleve középfokú végzettséggel!), **amely számára a folyamatos tanulás a (siker) karrierút nélkülözhetetlen eleme**.

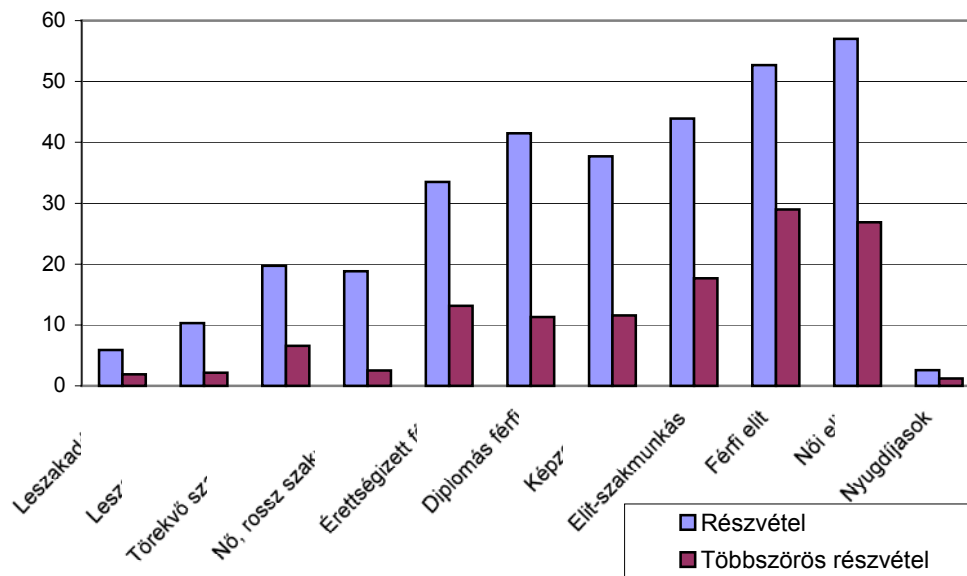
A **középstátuszú**nak tekinthető 5-7. csoport **számára a tanulás kisebb jelentőségű**. Ez a három réteg (pontosabban egy részük) próbál kitörni a helyzetéből, igyekszik – bár nem tudjuk megmondani milyen sikerrel – képzettségéhez képest – legalábbis egyelőre még – nem túl sikeres pályafutásán korrigálni.

A 4. csoportba tartozók viszonylag csekély tanulási kedve jelzi azt, hogy a korábbi nem túl sok munkaerő-piaci sikerrel járó iskolai tanulmányok – feltételezhetően a női szerepek miatt – nehezen korrigálhatók.

A törekvő szakmunkások között viszont szépszámmal találunk olyanokat, akik **a tanulás révén igyekeznek előbbre jutni**. Bár összességében az országos átlagnak megfelelően vettek csak részt képzésben, de közülük igen sokan (harmaduk) legalább kétszer.

Az 1. és a 2. csoport esetében a kis tanulási arány miatt nehezen értelmezhetők a részletes adatok, a nyugdíjasok rétegével ugyanezen ok miatt a továbbiakban csak érintőlegesen foglalkozunk.

2. ábra

Részvétel a felnőttképzésben⁷

Lásd az I. táblázatot *

A képzés jellegére vonatkozóan kérdeztenként csak egy adat, az utolsó képzésre vonatkozó adat áll rendelkezésünkre. Ez is jelzi azonban az egyes rétegek „szokásait”, ami nyilván egyaránt eredője az igényeknek és a képzési kínálatnak. Az adatok vizsgálata egyben arra is utal, hogy a felnőttoktatásban való részvétel milyen mértékben befolyásolta a formális iskolai végzettséget, s ennek révén az adott státuszcsoporthoz való kerülést. Az adatok azt mutatják, hogy volt ennek ebben szerepe. Vagyis az esetek egy részében, mindenképp a 6. és 9-10. csoportban nem elhanyagolható azok aránya, akik alapvetően azért kerültek be az adott rétegbe, mert éppen az utóbbi években fejezték be tanulmányaikat valamilyen nem nappali rendszerű iskolai oktatásban. Ugyanakkor azt kell mondanunk, hogy alapvetően mégsem emiatt magas az említett csoportok átlagosnál magasabb tanulási aktivitása. Ha pusztán a tanfolyami képzést nézzük, amely a formális végzettségre csak kis hatással jár, akkor is azt tapasztaljuk, hogy – ha kisebb is a különbség, de – hasonló sorrend alakul ki az egyes csoportok között a felnőttkori tanulásban. Ha ehhez hozzávesszük a korábban elmondottakat, vagyis, hogy a képzettebbek általában több képzésben vesznek részt, akkor egyértelműen állítható, hogy a vizsgált csoportok

⁷ A kérdést megelőző három éven belül, minden, a nappali tagozatos iskolai oktatáson kívüli szervezett képzésben.

* A római számmal jelölt táblázatok a mellékletben találhatóak.

markáns, s a képzésben való részvételt illetően is jellegzetes társadalmi rétegek.

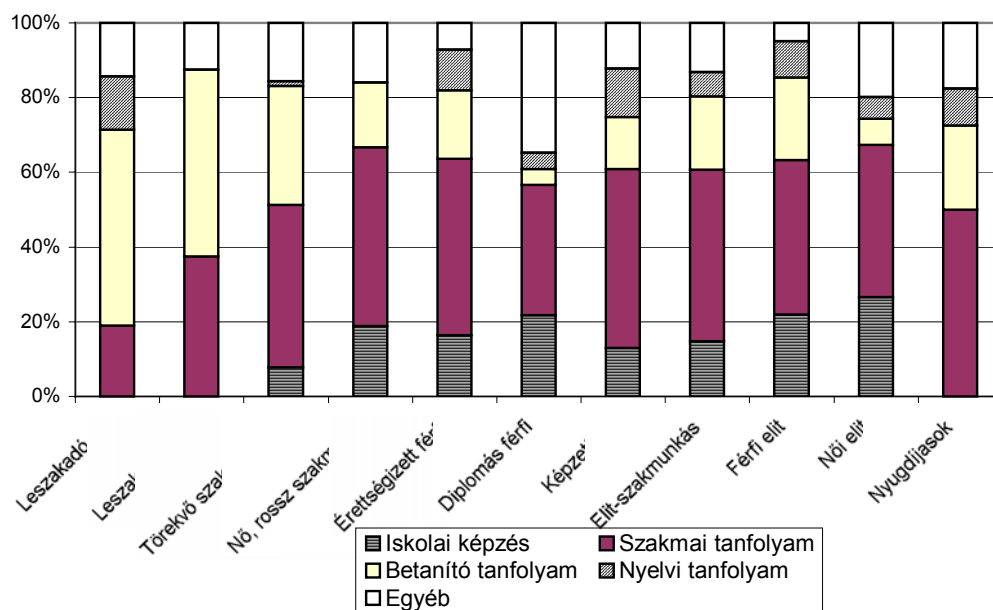
Ahhoz képest, hogy a hazai nyelvoktatást, s ennek következtében a hazai lakosság nyelvtudását állandó kritika éri, illetve, hogy a nyelvtudás hiánya sokakat akadályoz a munkavállalásban, a **nyelvtanfolyamokon való részvétel általánosan, tehát minden vizsgált rétegben alacsony**. Az első négy csoportban szinte jelentéktelen, egyedül a 7. csoportba került, s helyzetükön feltehetőleg valamelyest változtatni kívánó nők esetében beszélhetünk számottevő nyelvtanulásról.

A szabadidős képzés általánosan alacsony arányú, de a 3. csoportban (törekvő szakmunkások) valamelyest kiemelkedik.

A két legalacsonyabb státuszú csoportban megfigyelhető a betanító képzések viszonylagos magas aránya. Ez azt jelzi, hogy – bár e két gyengén képzett csoport alapvetően nem tanul – létezik közöttük egy markáns alréteg, amely munkaerő-piaci helyzete megtartása (munkahelye megtartása vagy egy új munkahely megszerzése) érdekében tanulásba kezd.

3. ábra

Az utolsó alkalommal milyen jellegű képzésben vett részt

Lásd a II. táblázatot.

Az utolsó képzés hosszára vonatkozóan nehéz egyértelmű megállapításokat tenni, mégis úgy tűnik, hogy a hosszabb képzések inkább a képzetesebb rétegeket érintik. (Kétségtelen ugyanakkor, hogy e rétegek egy része éppen az utolsó képzése révén jutott magasabb végzettséghez, vagyis magát a csoportosítást is befolyásolta a hosszabb – iskolarendszerű – kép-

zés.) Ami viszont a tanfolyamok intenzitását illeti: inkább a kevésbé képzetek tanultak intenzívebb formában (hetente legalább négy alkalommal).

4. tábla

Az utolsó tanfolyam hossza

Státuszcsoporthatár		Maximum 1 hét	1 hét - 3 hónap	3-12 hónap	1 év felett	Össze- sen
1	Fő	3	9	5	5	22
Leszakadó nő	%	13,6	40,9	22,7	22,7	100,0
2	Fő	1	4	18	0	23
Leszakadó férfi	%	4,3	17,4	78,3	0,0	100,0
3	Fő	13	68	57	13	151
Törekvő szakmunkás	%	8,6	45,0	37,7	8,6	100,0
4	Fő	5	20	28	18	71
Nő, rossz szakmával	%	7,0	28,2	39,4	25,4	100,0
5	Fő	9	16	19	9	53
Érettségizett férfi	%	17,0	30,2	35,8	17,0	100,0
6	Fő	5	3	7	7	22
Diplomás férfi	%	22,7	13,6	31,8	31,8	100,0
7	Fő	16	51	73	65	205
Képzett nő	%	7,8	24,9	35,6	31,7	100,0
8	Fő	5	18	24	14	61
Elit-szakmunkás	%	8,2	29,5	39,3	23,0	100,0
9	Fő	4	15	10	12	41
Férfi elit	%	9,8	36,6	24,4	29,3	100,0
10	Fő	11	14	26	33	84
Női elit	%	13,1	16,7	31,0	39,3	100,0
99	Fő	7	16	11	4	38
Nyugdíjas	%	18,4	42,1	28,9	10,5	100,0
Összesen	Fő	79	234	278	180	771
	%	10,2	30,4	36,1	23,3	100,0

A tanulás mértékét jelentősen befolyásolhatja, hogy ki viseli annak költségét illetve, hogy – amennyiben munka mellett történik – kap-e az illető valamilyen munkaidő-kedvezményt ehhez.

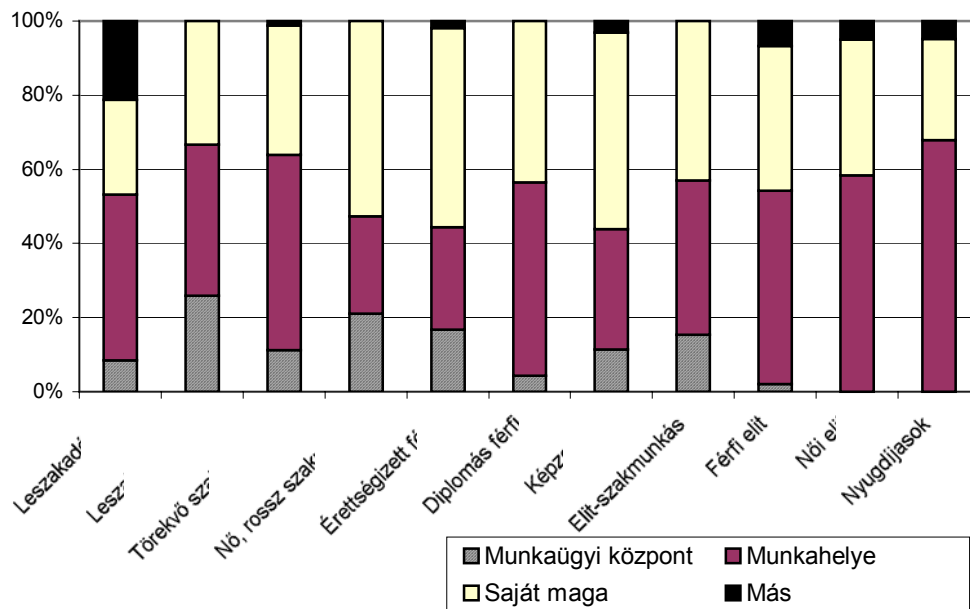
Ami az utolsó tanfolyam finanszírozását illeti azt tapasztaljuk, hogy azok minden réteg esetében **zömében tiszta finanszírozásúak**, vagyis a költségeket egy személy vagy intézmény fedezi. A vegyes finanszírozású tanulmányok a 10. státuszcsoporthatárban a legmagasabbak, de itt is csak 17%-ot érnek el. Az egyes rétegek közötti eltérések így statisztikailag értelmezhetetlenek.

A finanszírozók összetétele jellegzetes sajátosságokat mutat az egyes csoportok esetében. A **munkaügyi központok** szerepe nem csak összességében csekély, de a **munkanélküliség által leginkább érintett társadalmi rétegekben sem éri el az egyharmadot**. Szembetűnő ugyanakkor, hogy a leszakadó nők esetében milyen alacsony a részesedésük, igaz ez a réteg eleve alacsony arányban tanul. Az okok nyilván összetettek, de arról lehet szó, hogy ez a réteg alapvetően csak akkor vállalja a tanulást, ha egy-egy konkrét munkahely igényli (illetve finanszírozza azt). Olyan réteg ez, amely a tanulást nem befektetésnek tekinti, hanem egy konkrét munkahelyen való elhelyezkedés szükségszerű feltételének. Ezzel hozható összefüggésbe, hogy az **alacsonyabb státuszú csoportok tagjai nem csekély mértékben a munkahelyük által finanszírozott képzésben vesznek részt**. Ennél **magasabb munkahelyi támogatást** csak a **három elit réteg** tud felmutatni, az ő esetükben viszont inkább más állhat a háttérben: feltételezhető, hogy itt csak részben fogalmazza meg a munkahely a képzési igényeit (amit azután finanszíroz), részben viszont illetve a csoport tagjai tudják igényeiket elismertetni a munkahelyükkel.

Az előbbiekből következően alapvetően a középrétegek találnak legkevésbé finanszírozót a tanulásukhoz, ezért az átlagosnál valamivel magasabb arányban kényszerülnek a tanulás költségeinek felvállalására.

4. ábra

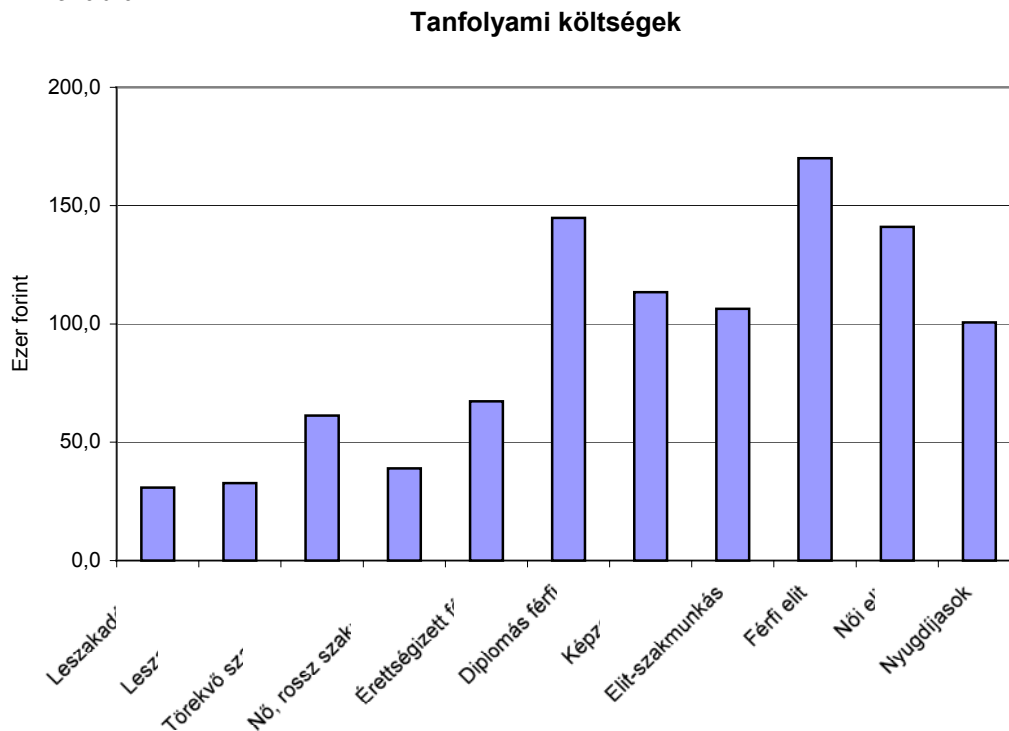
Ki fizette az utolsó tanfolyamot?

Lásd a III. táblázatot.

A tanfolyami költségek egyértelműen jelzik, hogy a magasabb képzettségűek, a jobb munkaerő-piaci státuszúak képzése egyértelműen drágább, ennek megfelelően ezek a rétegek kapnak képzésükhöz elsősorban magas támogatást, annak ellenére, hogy sokan közülük saját maguk is vállalják a drága képzéseket.

5. ábra

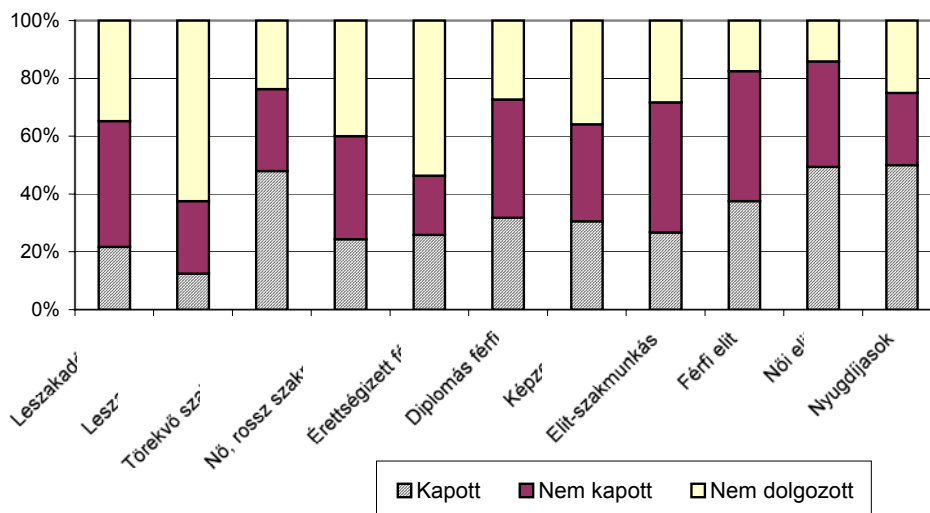
Lásd a IV. táblázatot.

A nem munka mellett tanulók magas aránya azokat a státuszcsoportokat jellemzi, amelyekben sok a még nappali tagozaton tanuló fiatal.

A dolgozók közül a **két legalacsonyabb státuszú réteg kapott legkisebb arányban munkaidő-kedvezményt**. A többi rétegben vegyes a kép, nem lehet egyértelmű tendenciákat felfedezni. Leginkább a *törekvő szakmunkások* rétege emelhető ki, az ő esetükben a munkahelyük egyértelműen hozzájárul a képzésükhöz. Ha a munkahely finanszírozta képzéseket és a kapott munkaidő kedvezményt összevetjük akkor azt látjuk, hogy az alsó és középrétegek esetében ezek aránya nagyjából megegyezik, a felsőbb rétegek esetében viszont a finanszírozás mellé kevésbé jár más kedvezmény. Az adatok arra sajnos nem adnak választ, hogy milyen mértékben beszélhetünk itt munkaidőn túli tanulásról van, vagy munkaidő alatti, de kedvezményként nem definiált tanulásról.

6. ábra

Tanulás és munka

Lásd az V. táblázatot.

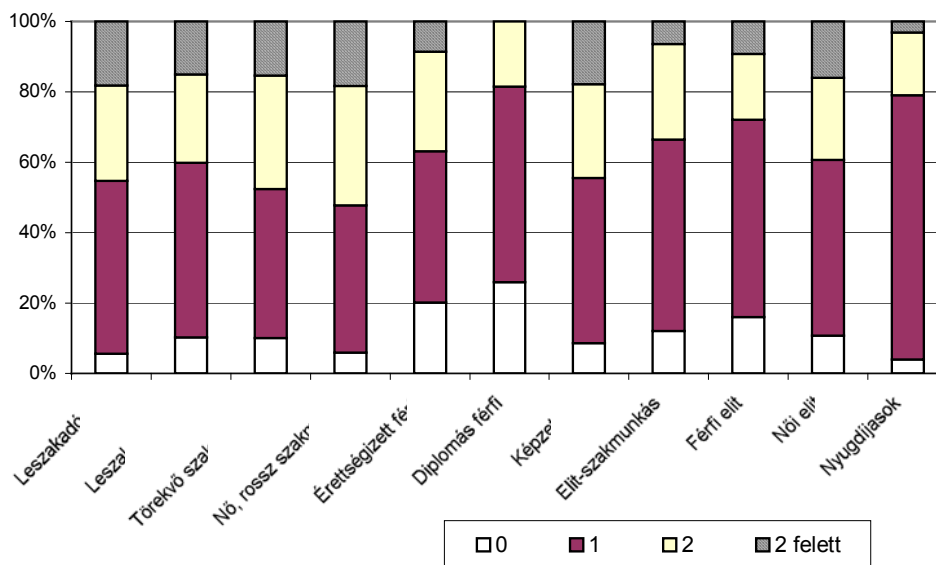
A tanulást akadályozó tényezők

Hogy egy-egy ember tanulása előtt milyen akadályok állnak, azt objektív módon felmérni rendkívül nehéz. Egy egyszerű felmérésből csak azt tudhatjuk meg, hogy ő maga milyen akadályokat lát maga előtt, illetve mire hivatkozik, esetleg milyen tényleges és képzelte akadályokkal menti fel magát a tanulás alól. Mint a következő pontban látni fogjuk, a tanulási szándék sokkal erősebb, mint az utóbbi három évben ténylegesen regisztrált tanulás. A kettő közötti különbséget egyrészt az idő okozta változás jelenti, másrészt azok az emberek előtt meglévő, esetleg „tornyosuló” akadályok, amelyek végül is meghiúsítják a tanulási szándékot.

Akadályokat minden társadalmi réteg túlnyomó többsége lát maga előtt. A **legkevésbé jellemző ez két középstátuszú rétegre**, s talán nem véletlenül: **férfiakra**. Egy részük még egyébként is tanul, más részük pedig karrierje előtt áll, s ennek nyilván természetes részének tekinti a tanulást. A **legtöbb akadályt az alacsonyabb státuszú rétegek**, valamint a **két magasabb státuszú női réteg** jelzi. Hogy mi áll ezek háttérében, arra majd az akadályok struktúráját jelző 5. tábla nyújt magyarázatot.

7. ábra

Hány tényező akadályozza a tanulásban?

Lásd a VI. táblázatot.

Az akadálystruktúra vizsgálata óvatosságra készítet. Legtöbbsen ugyan saját **öregségüket** jelölték meg, mint akadályozó tényezőt, ugyanakkor látni kell, hogy ebben óriási szerepe van a minta (ennek megfelelően a felnőtt korú lakosság) összetételének is. Az **55 év feletti**ek **88%-a** megjelölte ezt a tényezőt, vagyis ebben a korcsoportban a tanulás teljesen háttérbe szorul. Az öregség nyilván azt jelenti, hogy nem érzik magukat alkalmasnak bármilyen képzési formába való bekapcsolódásra, de szerepet játszhat ebben a cél, illetve a korosztály számára alkalmas lehetőségek hiánya is.

A másik, **általánosan megjelölt** akadály a **tanfolyamok ára**, pontosabban a jövedelmekhez viszonyított ára. Egy részletesebb vizsgálat révén e tényező háttérét is fel lehetne mélyebben tární, jelen felmérésünk azonban utal arra, hogy – szinte társadalmi rétegtől függetlenül – a lakosság egésze nagyon költségérzékeny. **Különösen** igaz ez az **alacsonyabb státuszú rétegekre**, amelyek jövedelmi helyzete még az olcsóbb képzéseket is nehezen engedheti meg.

Az akadályozó tényezők sorában a harmadik helyen a **munkavégzés** okozta időhiány jelenik meg. Ez elsősorban azokat a rétegeket sújtja, amelyek jó munkahellyel rendelkeznek, amely ugyanakkor sok idejüket lekötí, s ezért kevés tanulásra fordítható idővel rendelkeznek. Értelemszerűen a **két elit rétegre** vonatkozik leginkább, de az **elit szaktmunkások** illetve a **törekvő szaktmunkások** számára is ugyanilyen problémát jelent.

A **család**, mint akadályozó tényező csak a lakosság 13%-át érinti, de az aktív korúak között értelemszerűen lényegesen magasabb arányban. Értelemszerűen ez a tényező **elsősorban a nőknek** okoz problémát, főként az alacsonyabb státuszúak esetében, de valamelyest a hierarchia felső végén is.

A **többi** akadályozó tényezőnek az előzőekhez képest **kisebb a jelentősége**, de egy-egy réteg esetében ezekkel is számolni kell. Így például ki kell emelnünk a két **leszakadó** réteg esetében az **utazási költségeket**, illetve a tanulás várható **munkaerő-piaci eredménytelenségére** vonatkozó várakozásaikat, valamint szubjektív **öregségüket**. Ez utóbbi tényező azzal magyarázható, hogy ez a viszonylag képzetlen réteg oly régen ült már iskolapadban, olyannyira elszakadt a tanulástól, hogy már képtelennek érzi magát erre.

A két legalacsonyabb státuszú réteghez **hasonló** akadályszerkezettel jellemezhető a **rossz szakmával rendelkező női** (szakmunkás) réteg is.

A **betegségnek**, mint akadályozó tényezőnek **kicsi a szerepe**, egyedül a leszakadó női réteg hivatkozott erre említésre méltó arányban.

Külön meg kell említenünk, hogy a képzési választék illetve a tanfolyamok elérhetősége általában nem okoz gondot. Ez utóbbi egyes képzetlenebb rétegek esetében ugyan felmerül, elsősorban nőknél. Esetükben ezt a tényezőt nem önmagában, hanem a családi kötelezettségekkel együtt kell értelmezni.

5. tábla

Milyen tényezők akadályozzák a tanulásban?

Státuszcsoport		Milyen tényezők akadályozzák a tanulásban?													Összes
		Semmi	Nem talál megfelelő képzést Messze van a képzés			Drága	Drága az utazás		A munkája akadályozza A család akadályozza		Beteg	Öregnek érzi magát	Úgysem kap munkát	Így is jó állása van	
1	Fő	20	21	21	134	34	42	109	49	111	62	4	25	382	
Leszakadó nő	%	5,2	5,5	5,5	35,0	8,9	11,0	28,5	12,8	29,0	16,2	1,0	6,5	100,0	
2	Fő	24	20	12	93	29	33	16	15	43	54	3	24	233	
Leszakadó férfi	%	10,2	8,6	5,2	39,9	12,4	14,2	6,9	6,4	18,5	23,1	1,3	10,3	100,0	
3	Fő	69	56	51	280	36	312	89	40	124	81	62	27	777	
Törekvő szakmunkás	%	8,9	7,2	6,6	36,0	4,6	40,1	11,4	5,1	15,9	10,4	8,0	3,5	100,0	
4	Fő	22	17	25	165	31	86	135	20	57	40	8	23	364	
Nő, rossz szakmával	%	6,0	4,7	6,9	45,3	8,5	23,6	37,1	5,5	15,7	11,0	2,2	6,3	100,0	
5	Fő	31	7	8	53	11	32	17	10	16	8	8	21	163	
Érettségizett férfi	%	19,1	4,3	4,9	32,7	6,7	19,6	10,4	6,1	9,8	4,9	4,9	12,9	100,0	
6	Fő	14	2	1	13	2	8	7	1	2		3	7	54	
Diplomás férfi	%	25,9	3,8	1,9	24,5	3,8	15,1	13,2	1,9	3,7		5,7	13,0	100,0	
7	Fő	44	43	52	231	41	126	132	33	63	47	14	44	543	
Képzett nő	%	8,1	7,9	9,5	42,5	7,5	23,2	24,3	6,1	11,6	8,6	2,6	8,1	100,0	
8	Fő	17	6	5	38	5	62	19		8	1	10	8	138	
Elit-szakmunkás	%	12,2	4,3	3,6	27,5	3,6	44,9	13,8		5,8	0,7	7,2	5,8	100,0	
9	Fő	11		1	19	3	34	9		3		4	5	75	
Férfi elit	%	14,7		1,3	25,3	4,0	45,3	12,0		4,0		5,3	6,7	100,0	
10	Fő	16	9	12	42	10	43	34	4	14	1	11	8	150	
Női elit	%	10,7	6,0	8,0	27,8	6,7	28,7	22,7	2,7	9,3	0,7	7,4	5,3	100,0	
99	Fő	45	10	11	105	11	33	20	176	1308	28	7	48	1492	
Nyugdíjas	%	3,0	0,7	0,7	7,0	0,7	2,2	1,3	11,8	87,6	1,9	0,5	3,2	100,0	
Összesen	Fő	313	191	199	1173	213	811	587	348	1749	322	134	240	4371	
	%	7,1	4,4	4,5	26,8	4,9	18,5	13,4	8,0	40,0	7,4	3,1	5,5	100,0	

A tervezett tanulás

A tervezett, elképzelt tanulásra rákérdezve csaknem két és félszeres növekedést tapasztalunk ahhoz képest, mint ahányan az utóbbi három évben részt vettek valamilyen felnőttképzésben. Minden definiált rétegben – még az 55 év felettiéknél is – lényegesen magasabb a tanulási kedv, mint a korábbi részvétel. A növekedés aránya a magasabb státuszú csoportok irányában fokozatosan csökken, de ez a kiinduló helyzet nagyságával hozható összefüggésbe. Ha a változás százalékpontban mért mértékét (vagyis az eddigi és a tervezett részvételi arány különbségét) vizsgáljuk, akkor azt tapasztaljuk, hogy – bár az eltérések nem túl jelentősek – elsősorban a középrétegek tanulási kedve nagyobb a korábbihoz képest. Ennek következtében a **közép és a felső rétegek távolsága** – legalábbis az elképzelések szintjén – a jövőben **várhatóan csökken**.

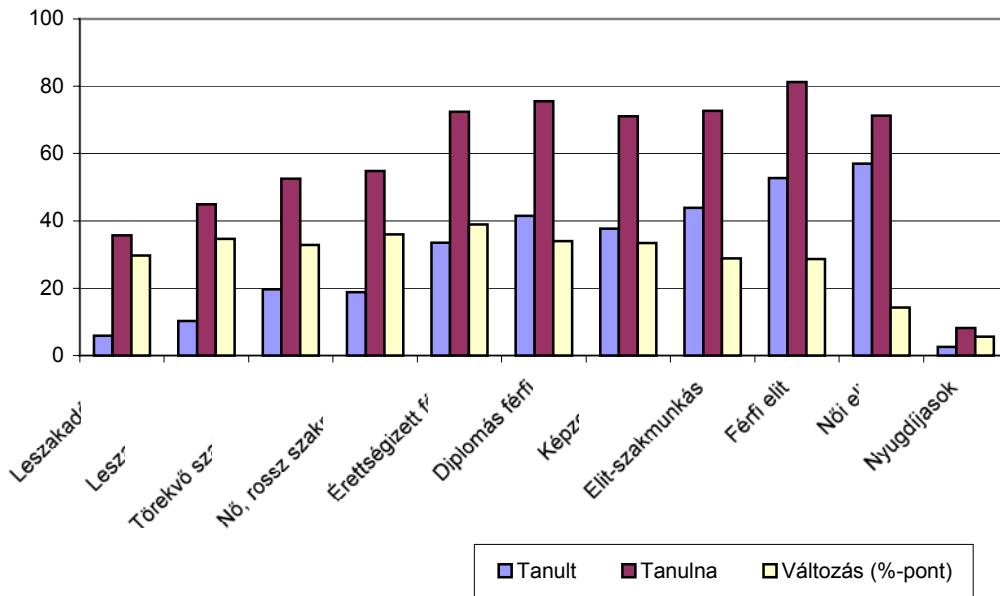
Két dologra kell felhívni a figyelmet:

- Az **első csoportba tartozók leszakadása** várhatóan **folytatódik**, vagyis van egy leszakadó női rétege a társadalomnak, amely már a tervei szintjén sem igyekszik tanulásban felzárkózni más rétegekhez.
- A **férfi és a női elit közötti arány** a jövőre vonatkoztatva **megfordul**. A férfiak sokkal aktívabbnak tűnnek, mint a nők. Feltételezhető, hogy a háttérben az eltérő nemi szerepek húzódnak meg, amelyek a férfiakat inkább tolják a szakmai karrier és az ehhez szükséges tanulás irányába, míg a nőket valamelyest korlátozza hagyományos családi szerepük.

A tervezett képzések tartalmát („mit tanulna?”) tekintve a korábbi iskolai tanulmányok legjellegzetesebb hiányai rajzolódnak ki. Az **alsóbb rétegek** között érzékelhetően megjelenik – még ha nem is domináns – az **általános jellegű képzés** iránti, illetve – még a szakmával rendelkezők körében is – a **szakmai képzés** iránti igény. A 4-10. számú státuszcsoportokban (kivéve a 7.-et) a szakmai képzés iránti igény valamelyest gyengül az előbbiekhöz képest, ugyanakkor az **5. státuszcsoporttól** felfele az érdeklődés a **nyelvi képzés** irányába tolódik el, amely a szakmai képzéssel hasonló nagyságrendben, több réteg esetében azt jelentősen meghaladva jelenik meg az elképzelésekben. Külön utalnunk kell arra, hogy milyen nagy a szakadék a megtörtént és a tervezett nyelvi képzések tekintetében, s ez szinte minden társadalmi rétegre, még a legalacsonyabb státuszúakra is jellemző (vö. 3. ábra).

8. ábra

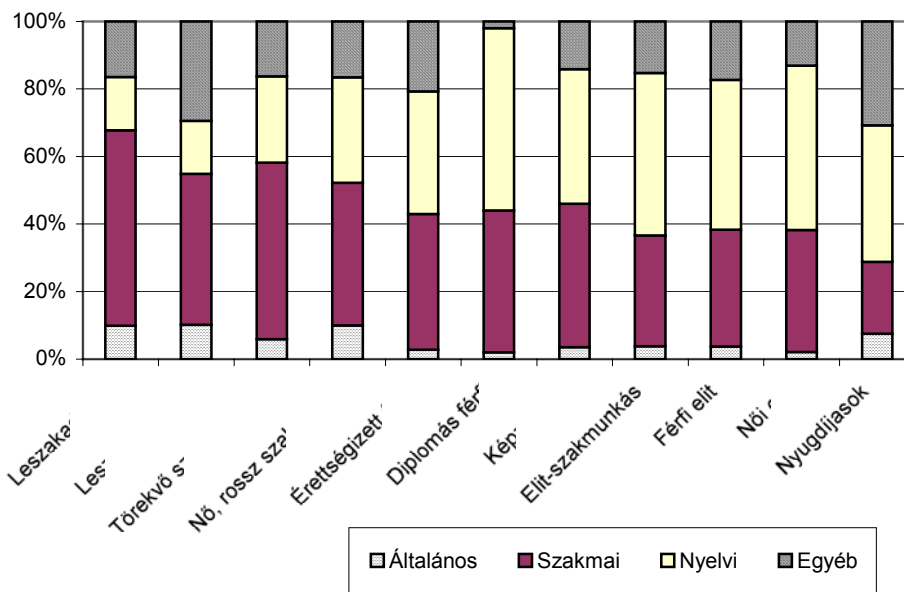
A korábbi és a tervezett tanulmányok

Lásd a VII táblázatot

9. ábra

Milyen jellegű képzésben venne részt?

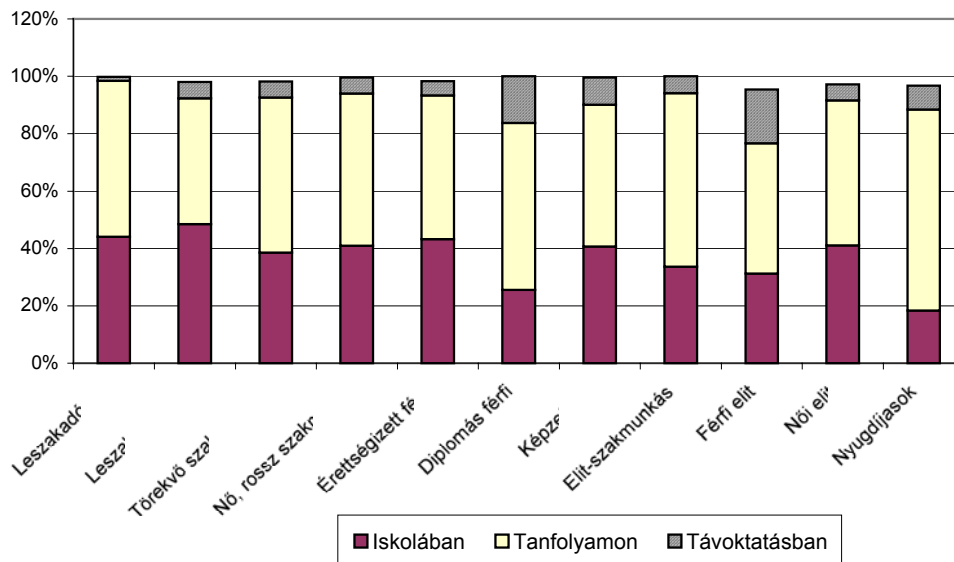
Lásd a VIII. táblázatot

A képzés tartalma mellett annak formája sem mellékes. Alternatívaként mind az iskolarendszerű, mind a tanfolyami képzés is felmerülhet, s ezeket kiegészítheti a hazai viszonylatban még nem igazán elterjedt, s talán nem is igazán kiforrott távoktatás. Hogy az egyes rétegek melyiket milyen arányban választanák, igényeiknek melyik, milyen mértékben felelne meg, azt mutatja a következő táblázatunk. Ez a következőket jelzi számunkra:

- A **nappali tagozatos iskolai** képzés elsősorban azokat a rétegeket érinti, amelyek **félbehagyták tanulmányaikat**, mindenekelőtt azokat, akik **érettségivel már rendelkeznek**, s e mellé szeretnének tanulni (feltételezhetően a felsőoktatásba bekerülni, esetleg valamilyen szakmát tanulni).
- A nappali iskolai képzés iránti igény a **társadalmi státusz emelkedésével** (párhuzamosan az iskolázottsággal) **csökken, de minden rétegben megjelenik**.
- Az **esti** illetve **levelező** oktatás iránti igény változó, 20-30% közötti. A magasabb státuszú rétegekben inkább alacsonyabb, de pl. a **női elit** több mint **egy harmada** ezt választaná szívesen.
- A **tanfolyami képzés szinte minden réteg számára a legalkalmasabb** tanulási forma, a jelentős különbségek ellenére is.
- A **távoktatás jelentősége** még a jövőre nézve is **alacsony**, de két rétegben, a **férfi elitben**, és a **rosszul érvényesülő diplomás férfiak** között **viszonylagos népszerűsége**re számíthat.

10. ábra

Milyen rendszerben tanulna legszívesebben?

Lásd a IX. táblázatot

A tervezett tanfolyamok hossza jellemzően a 3-12 hónap, vagyis a lakosság alapvetően a hosszabb képzést pártolja, kevésbé a rövididejű, a csak részkompetenciákat nyújtó felkészítést.

Az egy évnél hosszabb képzés iránti igény összefüggésbe hozható az iskolai oktatás iránti igény mértékével, s elsősorban ott magas, ahol az iskolarendszerű oktatás iránti igény is magasabb (5., 7., 10. réteg). Ugyanakkor az 1. és a 2. csoportban – annak ellenére, hogy jelentős az iskolarendszerű oktatás iránti igény – nem sokan tanulnának egy évnél tovább. Ezzel szemben a 9. csoport inkább a tanfolyami formát választaná, de azon belül a hosszabb képzést. Az adatok összességében arra utalnak, hogy ebben a kérdésben kevésbé ragadhatók meg csoportjellemzők, az egyéni sajátosságoknak jelentősebb a szerepe. Összességében viszont elmondhatjuk, hogy az egészen rövid idejű képzések iránti igény csekély, azokat feltételezhetően nem a lakosság, hanem sokkal inkább a munkaadók igénylik.

6. tábla

A tervezett tanfolyamok hossza

Státusz-csoport		1-5 nap	1 hét 3 - hónap	3-12 hónap	1 év felett	Összesen
1	Fő		23	79	33	135
Leszakadó nő	%		17,0	58,5	24,4	100,0
2	Fő		12	68	23	103
Leszakadó férfi	%		11,7	66,0	22,3	100,0
3	Fő		78	250	81	409
Törekvő szakmunkás	%		19,1	61,1	19,8	100,0
4	Fő	1	22	125	50	198
Nő, rossz szakmával	%	0,5	11,1	63,1	25,3	100,0
5	Fő		15	65	39	119
Érettségizett férfi	%		12,6	54,6	32,8	100,0
6	Fő		10	28	6	44
Diplomás férfi	%		22,7	63,6	13,6	100,0
7	Fő	1	34	225	127	387
Képzett nő	%	0,3	8,8	58,1	32,8	100,0
8	Fő		7	70	25	102
Elit-szakmunkás	%		6,9	68,6	24,5	100,0
9	Fő		9	35	18	62
Férfi elit	%		14,5	56,5	29,0	100,0
10	Fő	1	9	52	44	106
Női elit	%	0,9	8,5	49,1	41,5	100,0
99	Fő	1	36	69	14	120
Nyugdíjas	%	0,8	30,0	57,5	11,7	100,0
Összesen	Fő	4	255	1066	460	1785
	%	0,2	14,3	59,7	25,8	100,0

A tanulás intenzitását tekintve, vagyis hogy heti hány nap elfoglaltságot vállalnának legszívesebben a kérdezettek, egyértelműen a heti 2-3 napos elfoglaltság a legnépszerűbb. A két legmagasabb státusú rétegben, valamint a nyugdíjas korúak között az ennél ritkább képzésre is igény van, az ennél gyakoribbat pedig inkább azok választották (2. és 5. réteg), akik a nappali rendszerű iskolai oktatásban is magas arányban tanulnának.

7. tábla

Heti hány alkalommal tanulna

Státuszcsoporthatár		Legfeljebb 1 nap	2-3 nap	Több	Összesen
1	Fő	29	95	15	139
Leszakadó nő	%	20,9	68,3	10,8	100,0
2	Fő	9	72	22	103
Leszakadó férfi	%	8,7	69,9	21,4	100,0
3	Fő	91	294	27	412
Törekvő szakmunkás	%	22,1	71,4	6,6	100,0
4	Fő	38	149	13	200
Nő, rossz szakmával	%	19,0	74,5	6,5	100,0
5	Fő	25	72	22	119
Érettségizett férfi	%	21,0	60,5	18,5	100,0
6	Fő	10	30	3	43
Diplomás férfi	%	23,3	69,8	7,0	100,0
7	Fő	109	249	32	390
Képzett nő	%	27,9	63,8	8,2	100,0
8	Fő	23	72	6	101
Élit-szakmunkás	%	22,8	71,3	5,9	100,0
9	Fő	20	37	7	64
Férfi elit	%	31,3	57,8	10,9	100,0
10	Fő	45	51	12	108
Női elit	%	41,7	47,2	11,1	100,0
99	Fő	39	74	10	123
Nyugdíjas	%	31,7	60,2	8,1	100,0
Összesen	Fő	438	1195	169	1802
	%	24,3	66,3	9,4	100,0

A tanulás kedvéért a lakosság 60%-a legfeljebb **napi fél órát** lenne hajlandó **utazni**, vagyis gyakorlatilag csak a lakóhelyén, vagy annak egészen szűk körzetében gondolkodik. További 30%-uk emelné meg ezt az időt fél órával, ami még mindig azt jelenti, hogy legfeljebb egy-egy jól megközelíthető városba lennének hajlandók beutazni annak környékéről, illetve – nagyobb város esetében – a város egyik végéről a másikra. Ez az időbeli korlát azt jelenti, hogy – társadalmi helyzettől szinte függetlenül – a tanulás

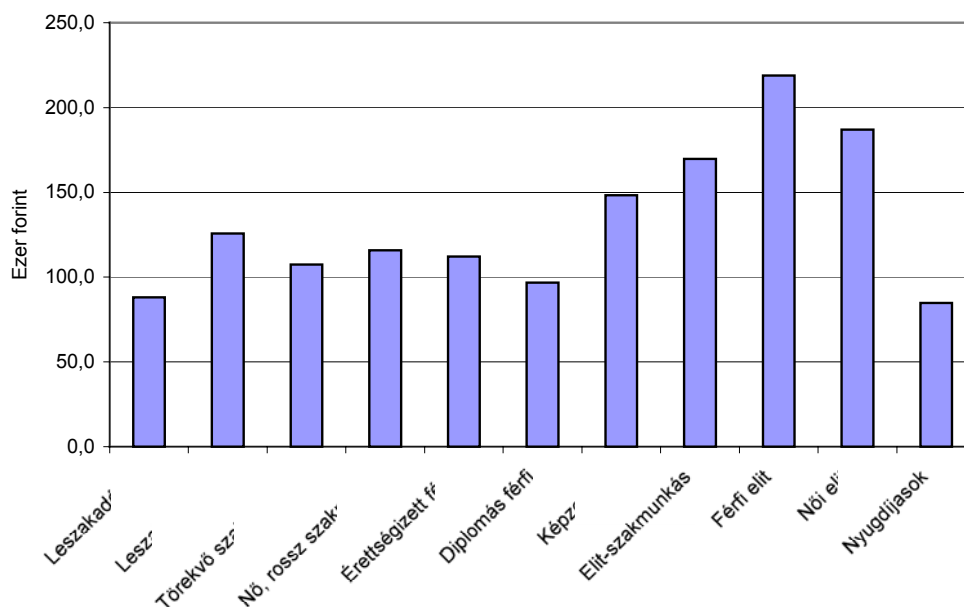
egyik kemény feltétele, hogy az adott körzet (település, városkörnyék) nyújtson olyan kínálatot (a képzés jellegében, a képzési rendszert tekintve, stb.), ami a lakosság elvárásainak megfelel. A mobilitás hiánya tehát nem csak a munkavállalásban, de a tanulásban is tetten érhető, ugyanakkor utalnunk kell arra, hogy az akadályok között ez a tényező nem játszik jelentős szerepet, vagyis a **képzési kínálat többé-kevésbé ki tudja elégíteni ezt az igényt.**

Ezzel szemben kulcskérdésnek látszik a képzések ára, illetve a teherviselés módja. A **korábbi tapasztalatok** és az elképzelések ebben a kérdésben élesen elválnak egymástól. Ahhoz képest, hogy a korábbi tanulmányok jelentős részét tisztán az egyén, a munkaadója, vagy a munkaügyi központ finanszírozta, az **elképzelések egészen másról szólnak.**

Ingyenes tanulásra gyakorlatilag senki nem számít, tehát még az iskola-rendszerű oktatást igénylők. A lakosság egésze tisztában van azzal, hogy a képzésnek ára van, s hogy ez az ár valamilyen formában hozzárendelhető a tanfolyamhoz, az iskolai képzéshez. Ez természetesen nem feltétlenül jelenti azt, hogy az illető vállalná is az ezzel kapcsolatos képzési költségeket. A tervezett képzések költségei rétegenként változóak, de összességében azt mondhatjuk, hogy a **magasabb státuszú** (s ezzel párhuzamosan képzetlenebb) **rétegek nagyobb arányban számítanak magasabb képzési költségre.**

11. ábra

A tervezett képzés ára

Lásd a X. táblázatot

A tervezett képzési költség nagysága önmagában kevés információt hordoz, hiszen a magasabb kvalifikációval járó képzés – azonos egyéb paraméterek mellett (hossz, intenzitás) – nagyobb költségigényű. A fő kérdés, hogy az egyes rétegek ebből mennyit akarnak illetve tudnak átvállalni.

Nagyjából **10 %** körüli azoknak az aránya, akik a költségeket **teljes egészében más szervezetre terhelnék**. Feltűnő módon ez az arány **nem a legalacsonyabb státuszú rétegek** közt a legmagasabb, **hanem** – a nyugdíjasok mellett – a **női elit** körében. Ennek magyarázatát nehéz megadni, feltételezhető, hogy kevésbé szociológiai tényezők, mint inkább társadalomlélektani tényezők állnak a háttérben.

Jellemzően a 40% alatti önrész vállalása fordul elő, illetve a 41-50% közötti (ami praktikusán az oktatási díj felét jelenti). A **teljesen önerőből folytatott képzést kevesen** vállalnák, de közöttük **elsősorban magasabb státuszú férfiak** fordulnak elő. A jelenség magyarázatával nem próbálkozunk, de utalnunk kell erre a jellegzetes nemek közötti pénzügyi vonatkozású eltérésre.

8. tábla

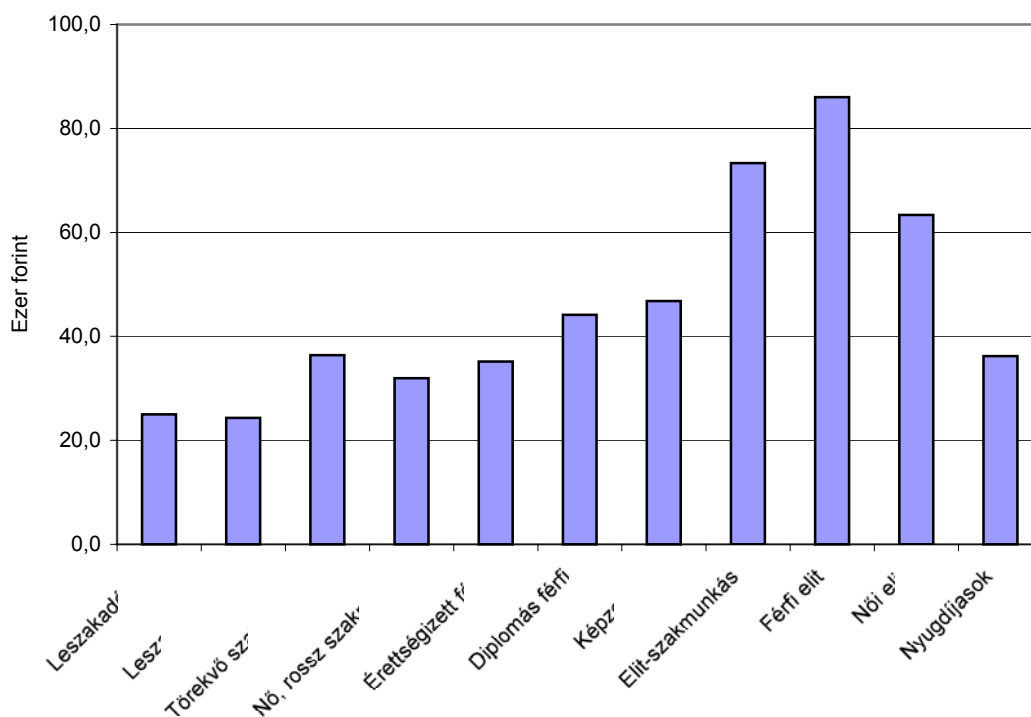
A tervezett tanfolyami költség vállalt önrészének aránya

Státuszcsoport		0 %	1-40 %	41-50 %	51-99 %	100% vagy több	Összesen
1	Fő	12	57	22	5	7	103
Leszakadó nő	%	11,7	55,3	21,4	4,9	6,8	100,0
2	Fő	8	42	24	4	3	81
Leszakadó férfi	%	9,9	51,9	29,6	4,9	3,7	100,0
3	Fő	32	155	75	16	26	304
Törekvő szakmunkás	%	10,5	51,0	24,7	5,3	8,6	100,0
4	Fő	20	57	26	10	10	123
Nő, rossz szakmával	%	16,3	46,3	21,1	8,1	8,1	100,0
5	Fő	5	47	20	2	9	83
Érettségizett férfi	%	6,0	56,6	24,1	2,4	10,8	100,0
6	Fő	2	14	9	0	4	29
Diplomás férfi	%	6,9	48,3	31,0	0,0	13,8	100,0
7	Fő	33	153	76	18	24	304
Képzett nő	%	10,9	50,3	25,0	5,9	7,9	100,0
8	Fő	5	34	23	6	19	87
Elit-szakmunkás	%	5,7	39,1	26,4	6,9	21,8	100,0
9	Fő	3	24	10	4	5	46
Férfi elit	%	6,5	52,2	21,7	8,7	10,9	100,0
10	Fő	14	35	27	9	5	90
Női elit	%	15,6	38,9	30,0	10,0	5,6	100,0
99	Fő	13	32	20	4	14	83
Nyugdíjas	%	15,7	38,6	24,1	4,8	16,9	100,0
Összesen	Fő	147	650	332	78	126	1333
	%	11,0	48,8	24,9	5,9	9,5	100,0

A vállalt képzési költség abszolút nagyságát tekintve a 2., a 4., és a 7. státuszcsoport (a nyugdíjasok mellett) áldozná a legkevesebbet a képzésért. Mintegy negyed részük egyáltalán nem tudna (akarna) részt venni ennek finanszírozásában. Ugyanakkor a **három legmagasabb státuszú réteg áldozná a legtöbbet**. Mindemellett a **100 ezer forint feletti önrész** még ezekben a rétegekben is **csak kivételnek** számít. Itt is kirajzolódik a női elit férfi elitnél kisebb áldozatvállalási hajlandósága.

12. ábra

A tervezett tanfolyami költség vállalt önrészének összege

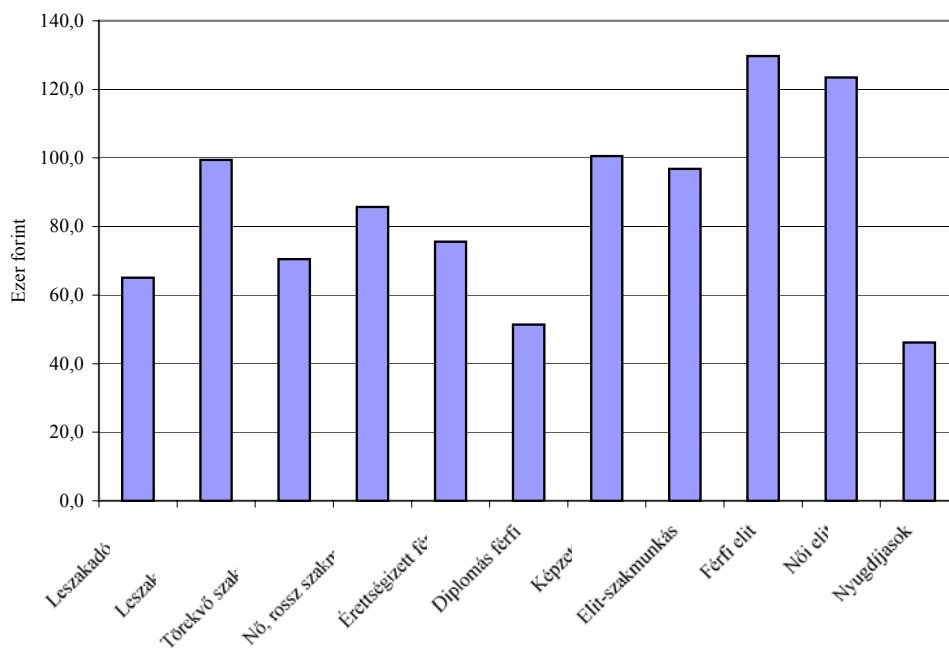

Lásd a XI. táblázatot

A finanszírozást nem írja le teljes egészében a vállalt önrész nagysága, illetve a teljes költség. Önálló információt hordoz a kettő különbségéből adódó támogatási igény is, hiszen azt vagy a gazdaságnak, vagy a társadalom intézményeinek kellene átvállalnia. Az adatok azt jelzik, hogy a **magasabb státuszú rétegek** áldozatvállalási készsége magasabb ugyan az alacsonyabb státuszú rétegekénél, de ez a növekmény nem elég a drágább képzésekre. Ennek következtében e rétegek (abszolút értékben mért) **támogatási igénye is magasabb**.

13. ábra

Milyen összegű támogatást vár a tanulásához?

Lásd a XII. táblázatot

Összegzés

A társadalmi rétegek szerinti vizsgálatunk azt mutatja, hogy jól lehatárolhatók olyan törekvő, s részben már jó munkaerő-piaci pozícióban élő rétegek, amelyek számára a karrierút nélkülözhetetlen elemévé vált a felnőttkori, ha tetszik életfogytig tartó tanulás. Erre időt, pénzt is áldoznának. A tanulásuk előtt álló akadályok közül azonban kevésbé a pénz, sokkal inkább a munka miatti kevés szabad időt kell kiemelnünk.

Az is egyértelművé vált, hogy e rétegek közé nem csupán a diplomás elit sorolható, hanem létezik egy formálisan középfokú végzettséggel rendelkező szakmunkásréteg, amelynek tanulási igénye, s ezzel kapcsolatos áldozatvállalási készsége hasonlítható az elitéhez.

Markánsan kirajzolódik, hogy a középrétegek – legalábbis a szándék szintjén – igyekeznek felzárkózni a tanulásban az elit rétegekhez. Feltételezhetően azért, mert a tanulásban, a tudásban látják sikeresebb karrierútjuk zálogát. Ezek a rétegek azonban már költségérzékenyebbek, mint az előzők.

Jól látszanak a leszakadó rétegek törekvései, lehetőségei is. Az ide sorolt alacsonyan iskolázott emberek – ha egyáltalán be tudtak valaha is illeszkedni az oktatási intézmények rendszerébe – mára teljesen elszoktak a tanulástól. A képzésbe való visszavezetésük összetett feladat, hiszen „öregségük” mögé bújtatják azokat a félelmeiket, korábbi rossz tapasztalataikat, kudarcaikat, amelyek érték őket, eltakarva egyben a képzési kínálat helyzetüket kompenzálni hivatott hiányosságait is.

Vizsgálatunkból a nemek közötti különbségek is kiütköznek. A családi szerep minden női státuszcsoport esetében gátja a tanulásnak (bár a magasabb státuszúak esetében kisebb mértékben), ugyanakkor kirajzolódik még egy, a női nemhez fűződő hátrány is: a tanulásukat sokkal nagyobb külső támogatás mellett képzelik el, mint a hasonló szociológiai jellemzőkkel leírható férfiak. Ennek okait a felmérésből nem tudjuk feltárni, feltételezhető, hogy egyaránt szerepet játszik benne a férfiakénál alacsonyabb jövedelmük, illetve az, hogy a képzési költségeket saját magukkal, vagy családjukkal kevésbé tudják elfogadtatni.

A felmérés alapján egyértelműen kirajzolódik, hogy a jelenlegi finanszírozási rendszer alapvetően rossz. Nem azért, mert kevés a képzésre fordítható legkülönbözőbb támogatás, hanem azért, mert alapvetően tiszta finanszírozású rendszer működik, amely egyes képzéseket – így egyes személyeket – teljes mértékben támogat, másoknak más képzéseket viszont teljes egészében maguknak kell finanszírozniuk. Az igények ugyanakkor azt jelzik, hogy a vegyes finanszírozású rendszerre nem csak igény

van, de hajlandóság, vagyis fizetőképes kereslet is. A jelenlegi rendszer egyenlőtlenül osztja el a támogatásokat, s ezzel – megítélésünk szerint – szűkíti az oktatás iránti keresletet. Ez a rendszer egyszerre tűnik pazarlónak, és hiányosnak.

A megoldás nem könnyű, hiszen a három fő finanszírozó (egyén, gazdaság, a társadalom intézményei) finanszírozási szándékait és lehetőségeit kell összehangolni, ráadásul úgy, hogy a társadalom tanulásban kevésbé motivált, kedvezőtlen munkaerő-piaci pozícióban, rossz anyagi helyzetben lévő rétegei se járjanak rosszul. Ugyanakkor úgy ítéljük meg, hogy a felnőttkori tanulás iránti igény ma már olyan nagyságrendű, amire, illetve az e mögött álló finanszírozási hajlandóságra építeni lehet.

Táblázatok

I. táblázat

Hányszor vett részt a nappali tagozatos iskolai oktatáson kívüli szervezett képzésben

Státusz-csoport		Egy-szer	Több-ször	Egy-szer-sem	Nincs adat	Össze-sen	A többször is részt-vevők a <i>tanulók</i> arányában
1 Leszakadó nő	Fő %	15 3,9	7 1,8	364 94,3		386 100,0	31,8
2 Leszakadó férfi	Fő %	19 8,1	5 2,1	210 89,7		234 100,0	20,8
3 Törekvő szakmunkás	Fő %	102 13,1	51 6,5	626 80,4		779 100,0	33,3
4 Nő, rossz szakmával	Fő %	58 15,9	9 2,5	294 80,8	3 0,8	364 100,0	13,4
5 Érettségizett férfi	Fő %	34 20,6	22 13,3	109 66,1		165 100,0	39,3
6 Diplomás férfi	Fő %	16 30,2	6 11,3	31 58,5		53 100,0	27,3
7 Képzett nő	Fő %	142 26,1	63 11,6	339 62,2	1 0,2	545 100,0	30,7
8 Elit-szakmunkás	Fő %	37 26,4	25 17,9	78 55,7		140 100,0	40,3
9 Férfi elit	Fő %	18 23,7	22 28,9	35 46,1	1 1,3	76 100,0	55,0
10 Női elit	Fő %	45 30,0	40 26,7	64 42,7	1 0,7	150 100,0	47,1
99 Nyugdíjas	Fő %	21 1,4	19 1,3	1470 97,4		1510 100,0	47,5
Összesen	Fő %	507 11,5	269 6,1	3620 82,2	6 0,1	4402 100,0	34,7

II. táblázat

Az utolsó alkalommal milyen jellegű képzésben vett részt

Státuszcsop- port		Iskolai képzés	Szakmai tanfolyam	Betanító tanfolyam	Nyelvi tanfolyam	Szabad- idős tan- folyam		Össze- sen
						Egyéb		
1 Leszakadó nő	Fő	0	4	11	3		3	21
	%	0,0	19,0	52,4	14,3		14,3	100,0
2 Leszakadó férfi	Fő	0	9	12			3	24
	%	0,0	37,5	50,0			12,5	100,0
3 Törekvő szakmun- kás	Fő	12	67	49	2	15	9	154
	%	7,8	43,5	31,8	1,3	9,7	5,8	100,0
4 Nő, rossz szakmával	Fő	13	33	12		4	7	69
	%	18,8	47,8	17,4		5,8	10,1	100,0
5 Érettségi- zett férfi	Fő	9	26	10	6	2	2	55
	%	16,4	47,3	18,2	10,9	3,6	3,6	100,0
6 Diplomás férfi	Fő	5	8	1	1	3	5	23
	%	21,7	34,8	4,3	4,3	13,0	21,7	100,0
7 Képzett nő	Fő	27	99	29	27	5	20	207
	%	13,0	47,8	14,0	13,0	2,4	9,7	100,0
8 Elit szakmun- kás	Fő	9	28	12	4	1	7	61
	%	14,8	45,9	19,7	6,6	1,6	11,5	100,0
9 Férfi elit	Fő	9	17	9	4		2	41
	%	22,0	41,5	22,0	9,8		4,9	100,0
10 Női elit	Fő	23	35	6	5	4	13	86
	%	26,7	40,7	7,0	5,8	4,7	15,1	100,0
99 Nyugdíjas	Fő	0	20	9	4	1	6	40
	%	0,0	50,0	22,5	10,0	2,5	15,0	100,0
Összesen	Fő	107	346	160	56	35	77	781
	%	13,7	44,3	20,5	7,2	4,5	9,9	100,0

III. táblázat

Ki fizette az utolsó tanfolyamot?

Státuszcsop- port		Munkaügyi központ	Munka- helye	Saját maga	Más	A csoport létszáma	100 tanfo- lyamra jutó finanszírozó
1	Fő	2	10	6	5	23	
Leszakadó nő	%	8,7	45,5	26,1	21,7	100,0	102,00
2	Fő	7	11	9		24	
Leszakadó férfi	%	29,2	45,8	37,5		100,0	112,50
3	Fő	18	86	56	2	152	
Törekvő szakmunkás	%	11,8	55,8	36,8	1,3	100,0	105,70
4	Fő	16	20	40		71	
Nő, rossz szakmával	%	22,5	28,2	56,3		100,0	107,00
5	Fő	9	15	29	1	54	
Érettségizett férfi	%	16,7	27,8	53,7	1,9	100,0	100,10
6	Fő	1	12	10		22	
Diplomás férfi	%	4,5	54,5	45,5		100,0	104,50
7	Fő	26	74	121	7	206	
Képzett nő	%	12,6	35,9	58,7	3,4	100,0	110,60
8	Fő	10	27	28		61	
Elit- szakmunkás	%	16,4	44,3	45,9		100,0	106,60
9	Fő	1	24	18	3	40	
Férfi elit	%	2,4	58,5	43,9	7,5	100,0	112,30
10	Fő		59	37	5	86	
Női elit	%		68,6	43,0	5,8	100,0	117,40
99	Fő		28	11	2	40	
Nyugdíjas	%		70,0	28,2	5,0	100,0	103,20
Összesen	Fő	90	366	365	25	779	
	%	11,5	46,9	46,9	3,2	100,0	108,50

IV. táblázat

Tanfolyami költségek

Státusz- csoport		0 Ft	1-50 e. Ft	51-100 e. Ft	101-200 e. Ft	200 e. Ft felett	Össze- sen
1 Leszakadó nő	Fő %	1 8,3	5 41,7	2 16,7	1 8,3	3 25,0	12 100,0
2 Leszakadó férfi	Fő %		5 38,5		5 38,5	3 23,1	13 100,0
3 Törekvő szakmunkás	Fő %	10 10,0	21 21,0	33 33,0	6 6,0	30 30,0	100 100,0
4 Nő, rossz szakmával	Fő %	7 11,7	25 41,7	7 11,7	4 6,7	17 28,4	60 100,0
5 Érettségizett férfi	Fő %	4 10,5	18 47,4	7 18,4	5 13,2	4 10,5	38 100,0
6 Diplomás férfi	Fő %		2 12,5	3 18,8	2 12,5	9 56,3	16 100,0
7 Képzett nő	Fő %	8 4,7	52 30,8	43 25,4	28 16,6	38 22,5	169 100,0
8 Elit- szakmunkás	Fő %	3 6,0	9 18,0	8 16,0	10 20,0	20 40,0	50 100,0
9 Férfi elit	Fő %	2 6,5	5 16,1	3 9,7	6 19,4	15 48,4	31 100,0
10 Női elit	Fő %	8 10,3	16 20,5	12 15,4	6 7,7	36 46,2	78 100,0
99 Nyugdíjas	Fő %	4 16,0	6 24,0	4 16,0	3 12,0	8 32,0	25 100,0
Összesen	Fő %	47 7,9	164 27,7	122 20,6	76 12,8	183 31,0	592 100,0

V. táblázat

Tanulás és munka

Státusz-csoport		Dolgozott – kapott munkaidő- kedvezményt	Dolgozott – nem kapott munkaidő- kedvezményt	Nem dolgozott	Ösz- szesen	A munkaidő- kedvez- ményt kapottak a dolgozók arányában	A munka- hely finan- szírozta képzések száma és aránya
1 Leszakad- ó nő	Fő %	5 21,7	10 43,5	8 34,8	23 100,0	33,3	10 45,5
2 Leszakad- ó férfi	Fő %	3 12,5	6 25,0	15 62,5	24 100,0	33,3	11 45,8
3 Törekvő szakmun- kás	Fő %	73 48,0	43 28,3	36 23,7	152 100,0	62,9	86 55,8
4 Nő, rossz szakmával	Fő %	17 24,3	25 35,7	28 40,0	70 100,0	40,5	20 28,2
5 Érettségi- zett férfi	Fő %	14 25,9	11 20,4	29 53,7	54 100,0	56,0	15 27,8
6 Diplomás férfi	Fő %	7 31,8	9 40,9	6 27,3	22 100,0	43,8	12 54,5
7 Képzett nő	Fő %	63 30,6	69 33,5	74 35,9	206 100,0	47,7	74 35,9
8 Elit- szakmun- kás	Fő %	16 26,7	27 45,0	17 28,3	60 100,0	37,2	27 44,3
9 Férfi elit	Fő %	15 37,5	18 45,0	7 17,5	40 100,0	45,5	24 58,5
10 Női elit	Fő %	42 49,4	31 36,5	12 14,1	85 100,0	57,5	59 68,6
99 Nyugdíjas	Fő %	20 50,0	10 25,0	10 25,0	40 100,0	66,7	28 70,0
Összesen	Fő %	275 35,4	259 33,4	242 31,2	776 100,0	51,5	366 46,9

VI. táblázat

Hány tényező akadályozza a tanulásban?

Státuszcsoport		0	1	2	3 vagy annál több	Összesen
1	Fő	22	189	105	70	386
Leszakadó nő	%	5,7	49,0	27,2	18,1	100,0
2	Fő	24	116	59	35	234
Leszakadó férfi	%	10,3	49,6	25,2	15,0	100,0
3	Fő	79	329	252	119	779
Törekvő szakmunkás	%	10,1	42,2	32,3	15,3	100,0
4	Fő	22	152	123	67	364
Nő, rossz szakmával	%	6,0	41,8	33,8	18,4	100,0
5	Fő	33	70	46	14	163
Érettségizett férfi	%	20,2	42,9	28,2	8,6	100,0
6	Fő	14	30	10	0	54
Diplomás férfi	%	25,9	55,6	18,5	0,0	100,0
7	Fő	47	255	145	97	544
Képzett nő	%	8,6	46,9	26,7	17,8	100,0
8	Fő	17	76	38	9	140
Elit-szakmunkás	%	12,1	54,3	27,1	6,4	100,0
9	Fő	12	42	14	7	75
Férfi elit	%	16,0	56,0	18,7	9,3	100,0
10	Fő	16	75	35	24	150
Női elit	%	10,7	50,0	23,3	16,0	100,0
99	Fő	59	1134	270	47	1510
Nyugdíjas	%	3,9	75,1	17,9	3,1	100,0
Összesen	Fő	345	2468	1097	489	4399
	%	7,8	56,1	24,9	11,1	100,0

VII. táblázat

A korábbi és a tervezett tanulmányok

Státuszcsoport		Változás		
		Tanult	Tanulna	Változás (%-pont)
1	Fő	23	137	595,7
Leszakadó nő	%	5,9	35,7	29,7
2	Fő	24	105	437,5
Leszakadó férfi	%	10,3	44,9	34,6
3	Fő	154	408	264,9
Törekvő szakmunkás	%	19,7	52,5	32,8
4	Fő	68	200	294,1
Nő, rossz szakmával	%	18,8	54,8	36,0
5	Fő	55	118	214,5
Érettségizett férfi	%	33,5	72,4	38,9
6	Fő	22	40	181,8
Diplomás férfi	%	41,5	75,5	34,0
7	Fő	205	386	188,3
Képzett nő	%	37,7	71,1	33,4
8	Fő	61	101	165,6
Elit-szakmunkás	%	43,9	72,7	28,8
9	Fő	39	61	156,4
Férfi elit	%	52,7	81,3	28,6
10	Fő	85	107	125,9
Női elit	%	57,0	71,3	14,3
99	Fő	40	124	310,0
Nyugdíjas	%	2,6	8,2	5,6
Összesen	Fő	776	1787	230,3
	%	17,7	40,7	23,0

VIII. táblázat

Milyen jellegű képzésben venne részt?

Státuszcsoporthatár		Nincs válasz	Általános	Szakmai	Nyelvi	Szabadidős	Egyéb	Összesen
1	Fő	1	15	88	24	16	9	138
Leszakadó nő	%	0,7	10,9	63,8	17,4	11,6	6,5	100
2	Fő	1	13	57	20	22	5	106
Leszakadó férfi	%	0,9	12,3	53,8	18,9	20,8	14,7	100
3	Fő	3	28	249	122	49	28	411
Törekvő szakmunkás	%	0,7	6,8	60,6	29,7	11,9	6,9	100
4	Fő	3	23	97	72	22	16	203
Nő, rossz szakmával	%	1,5	11,3	47,8	35,4	10,8	7,9	100
5	Fő	2	4	60	54	16	15	119
Érettségizett férfi	%	1,7	3,4	50,4	45,4	13,4	12,6	100
6	Fő	2	1	21	27	0	1	43
Diplomás férfi	%	4,7	2,3	48,8	62,8	0	2,3	100
7	Fő	4	17	208	195	43	26	389
Képzett nő	%	1,0	4,4	53,5	50,1	11,1	6,7	100
8	Fő	1	5	43	63	15	5	101
Elit-szakmunkás	%	1,0	5,0	42,6	62,4	14,9	5,0	100
9	Fő	1	3	28	36	10	4	63
Férfi elit	%	1,6	4,8	44,4	57,1	15,9	6,3	100
10	Fő		3	52	70	15	4	107
Női elit	%		2,8	48,6	65,4	14,0	3,7	100
99	Fő		11	31	59	34	11	125
Nyugdíjas	%		8,8	24,8	47,2	27,2	8,8	100
Összesen	Fő	18	123	934	742	242	124	1805
	%	1,0	6,8	51,7	41,1	13,4	6,9	100

IX. táblázat

Milyen rendszerben tanulna legszívesebben?

Státusz- csoport		Nincs válasz	Iskolarendszerű oktatásban			Tanfo- lyamon	Távok- tatás- ban	Egyéb formá- ban	Össze- sen
			nappali	esti	levelező				
1 Leszakadó nő	Fő %		17 12,3	22 15,9	22 15,9	75 54,3	2 1,4	138 100,0	
2 Leszakadó férfi	Fő %		16 15,2	20 19,0	15 14,3	46 43,8	6 5,7	2 1,9	105 100,0
3 Törekvő szakmunkás	Fő %	3 0,7	38 9,3	72 17,6	48 11,7	221 54,0	23 5,6	4 1,0	409 100,0
4 Nő, rossz szakmával	Fő %		17 8,6	33 16,7	31 15,7	105 53,0	11 5,6	1 ,5	198 100,0
5 Érettségizett férfi	Fő %		28 23,3	10 8,3	14 11,7	60 50,0	6 5,0	2 1,7	120 100,0
6 Diplomás férfi	Fő %		5 11,6		6 14,0	25 58,1	7 16,3		43 100,0
7 Képzett nő	Fő %	1 0,3	44 11,3	33 8,4	82 21,0	193 49,4	37 9,5	1 ,3	391 100,0
8 Elit- szakmunkás	Fő %		9 8,9	13 12,9	12 11,9	61 60,4	6 5,9		101 100,0
9 Férfi elit	Fő %		5 7,8	6 9,4	9 14,1	29 45,3	12 18,8	3 4,7	64 100,0
10 Női elit	Fő %		6 5,6	12 11,2	26 24,3	54 50,5	6 5,6	3 2,8	107 100,0
99 Nyugdíjas	Fő %		5 4,2	11 9,2	6 5,0	84 70,0	10 8,3	4 3,3	120 100,0
Összesen	Fő %	4 0,2	190 10,6	232 12,9	271 15,1	953 53,1	126 7,0	20 1,1	1796 100,0

X. táblázat

A tervezett képzés ára

Státuszcsoport		0 Ft	1-50 e. Ft	51-100 e. Ft	101-200 e. Ft	200 e. Ft felett	Összesen
1	Fő	1	46	52	12	9	120
Leszakadó nő	%	0,8	38,3	43,3	10,0	7,5	100,0
2	Fő		30	28	24	9	91
Leszakadó férfi	%		33,0	30,8	26,4	9,9	100,0
3	Fő	7	101	172	70	29	379
Törekvő szak- munkás	%	1,8	26,6	45,4	18,5	7,6	100,0
4	Fő	3	34	78	39	15	169
Nő, rossz szakmával	%	1,8	20,1	46,2	23,1	8,9	100,0
5	Fő		23	52	21	13	109
Érettségizett férfi	%		21,1	47,7	19,3	11,9	100,0
6	Fő		12	21	5	2	40
Diplomás férfi	%		30,0	52,5	12,5	5,0	100,0
7	Fő	6	86	117	98	54	361
Képzett nő	%	1,7	23,8	32,4	27,1	15,0	100,0
8	Fő		14	36	30	15	95
Elit- szakmunkás	%		14,7	37,9	31,6	15,8	100,0
9	Fő		7	18	19	15	59
Férfi elit	%		11,9	30,5	32,2	25,4	100,0
10	Fő		15	34	29	22	100
Női elit	%		15,0	34,0	29,0	22,0	100,0
99	Fő	2	41	43	17	4	107
Nyugdíjas	%	1,9	38,3	40,2	15,9	3,7	100,0
Összesen	Fő	19	409	651	364	187	1630
	%	1,2	25,1	39,9	22,311	11,5	100,0

XI. táblázat

Legfeljebb mekkora összeget vállalna a képzésért?

Státuszcsoporthatár		0 Ft	1-50 e. Ft	51-100 e. Ft	100 e. Ft felett	Összesen	Átlagos összeg (1000 Ft)
1	Fő	24	96	8	1	129	25,0
Leszakadó nő	%	18,6	74,4	6,2	0,8	100,0	
2	Fő	24	61	11	0	96	24,4
Leszakadó férfi	%	25,0	63,5	11,5	0,0	100,0	
3	Fő	66	257	47	14	384	36,4
Törekvő szakmunkás	%	17,2	66,9	12,2	3,6	100,0	
4	Fő	47	93	26	10	176	32,0
Nő, rossz szakmával	%	26,7	52,8	14,8	5,7	100,0	
5	Fő	19	64	19	8	110	35,1
Érettségizett férfi	%	17,3	58,2	17,3	7,3	100,0	
6	Fő	7	29	4	2	42	44,1
Diplomás férfi	%	16,7	69,0	9,5	4,8	100,0	
7	Fő	75	222	44	32	373	46,8
Képzett nő	%	20,1	59,5	11,8	8,6	100,0	
8	Fő	7	50	27	12	96	73,3
Elit-szakmunkás	%	7,3	52,1	28,1	12,5	100,0	
9	Fő	6	30	15	10	61	86,0
Férfi elit	%	9,8	49,2	24,6	16,4	100,0	
10	Fő	17	52	22	11	102	63,4
Női elit	%	16,7	51,0	21,6	10,8	100,0	
99	Fő	27	71	10	8	116	36,2
Nyugdíjas	%	23,3	61,2	8,6	6,9	100,0	
Összesen	Fő	319	1025	233	108	1685	42,4
	%	18,9	60,8	13,8	6,4	100,0	

XII. táblázat

Milyen összegű támogatást vár a tanulásához?

Státuszcsop- port		0 Ft	1-50 e. Ft	51-100 e. Ft	101-200 e. Ft	200 e. Ft felett	Összesen	Átlagos összeg (1000 Ft)
1 Leszakadó nő	Fő %	7 5,9	31 26,1	48 40,3	23 19,3	10 8,4	119 100,0	65,1
2 Leszakadó férfi	Fő %	3 3,3	18 19,6	34 37,0	22 23,9	15 16,3	92 100,0	99,4
3 Törekvő szakmunkás	Fő %	29 7,9	111 30,3	121 33,1	63 17,2	42 11,5	366 100,0	70,5
4 Nő, rossz szakmával	Fő %	10 6,2	44 27,3	42 26,1	45 28,0	20 12,4	161 100,0	85,7
5 Érettségizett férfi	Fő %	9 8,5	22 20,8	31 29,2	28 26,4	16 15,1	106 100,0	75,6
6 Diplomás férfi	Fő %	4 10,3	15 38,5	7 17,9	11 28,2	2 5,1	39 100,0	51,4
7 Képzett nő	Fő %	26 7,4	72 20,4	102 28,9	91 25,8	62 17,6	353 100,0	100,6
8 Elit- szakmunkás	Fő %	19 20,7	15 16,3	29 31,5	12 13,0	17 18,5	92 100,0	96,8
9 Férfi elit	Fő %	5 8,6	17 29,3	10 17,2	17 29,3	9 15,5	58 100,0	129,7
10 Női elit	Fő %	5 5,2	20 20,8	30 31,3	24 25,0	17 17,7	96 100,0	123,4
99 Nyugdíjas	Fő %	16 15,5	36 35,0	30 29,1	16 15,5	5 4,9	103 100,0	46,1
Összesen	Fő %	133 8,4	401 25,3	484 30,5	352 22,2	215 13,6	1585 100,0	84,3

Summary

Zoltán Györgyi: Adult education

*Hungarian Institute for Educational Research, Budapest, 2003.
Research Papers 241.*

Based on a survey done in 2002, the study analyzes the presence of Hungary's population in adult education programs, the expectations of the potential participants, the difficulties hindering learning processes and the purpose for learning.

The survey covered 4800 respondents. The sample represented the total population of Hungary according to the five variables (age, gender, size, type and geographical positioning of the settlement where the respondents resided).

The results were analyzed based on sociologically definable social layers. To mark the boundaries of the layers, we used age, gender, level of education, way of obtaining their qualification (e.g. full-time courses or other), and income as limiting variables. Our choice of variables was determined by the fact that mostly these factors influenced the attitudes of adults towards their education.

The respondents were categorized into 11 groups. Those of age 55 and less: women falling behind (their proportion was 8,7% in the total sample); men falling behind (5,3%); aspiring skilled workers (17,8%); women with improper qualification (8,3%); unsuccessful men with high-school degree (3,7%); unsuccessful men with graduate degree (1,2%); skilled, but unsuccessful women (12,4%); successful skilled men (3,1%); men belonging to the elite (1,7%); women belonging to the elite (3,4%); and retired or those above age 55 (34,1%).

The results of our research shows that those aspiring individuals who already have a relatively good labor market position form a well-definable layer for which adult education became an essential element of a successful career. Individuals belonging to this group are ready to invest into their own education, the most important obstacle not being the financial one, but the scarcity of free time they have because of their work. Not only the members of the elite holding a graduate degree belong to this layer, but also a part of the skilled workers, whose demand for education and readiness for sacrifices is similar to those belonging to the elite.

The middle layers are making efforts to catch up with the elite in education also, but they are extremely vulnerable to the costs involved. The layers falling behind became unused to learning and they are using their age as excuse to hide their fears connected to it. However, the most reserved towards education are individuals above the age of 55.

Our research results also point to significant gender differences. Family roles are representing obstacles for all women (although to a smaller degree at higher social statuses), but there is another disadvantage for them: they expect a much greater external support for their learning than men do with same sociological characteristics.

The results of the survey leave no doubt about the fact that the financial support system of the adult education in its actual form is not leading towards its goals, because it works as an unmixed support (it is built on a single source), while a large part of the population would chose to share the costs, and would undertake significant burdens in a mixed system.

Az **Oktatáskutató Intézet** a magyar oktatásügy átfogó problémáinak tudományos kutatóhelye.

Vizsgálatai a felsőoktatáson túl a közoktatásra, a szakképzésre és az ifjúsági korosztályokra is vonatkoznak, ezek problémáit összefüggéseikben elemzik és így elősegítik az oktatásügy egészére vonatkozó döntések hosszú távú tudományos megalapozását, előkészítését.

Elemzése a rendszerváltás oktatási következményeire éppúgy irányulnak, mint az ezredforduló globalizációs kihívásainak és az Európai Unió csatlakozás követelményeihez történő társadalmi alkalmazkodásnak az oktatáspolitikai feltételeire.

Az Oktatási Minisztérium felsőoktatási helyettes államtitkára által felügyelt intézet kutatási profilja – eltérően a más hasonló intézményekétől –, stratégiai jellegű, vagyis a felsőoktatási-, a köz- és szakoktatási rendszernek a strukturális, szerkezeti, politikai, finanszírozási, fejlesztési problémáira irányul, ezeket országos, regionális, területi és helyi, illetve intézményi szinten egyaránt vizsgálja.

Empirikus szociológiai kutatásaival, statisztikai és oktatás-gazdaságtani elemzéseivel, politikai esettanulmányaival az Oktatáskutató Intézet hozzájárul a felsőoktatás, és a középfokú iskolahálózat fejlesztéséhez, az iskolázási létszámok és a pedagógusszükséglet előrejelzéséhez, az oktatásfinanszírozási alternatívák kimunkálásához, a felsőoktatási és tudományos kutatás Európai Unió és nemzetközi integrációjához.

Eredményeit a kormányzati oktatáspolitikai formálói közvetlenül is felhasználják, de munkatársai szakértőként a helyi önkormányzatok, a parlamenti bizottságok oktatási koncepcióinak kialakításához is hozzájárulnak.

Az intézet fenntartója az Oktatási Minisztérium, de kutatási költségeinek jelentős részét pályázati úton (OTKA, OKTK, külföldi és nemzetközi szervezetek, stb.) nyeri el, illetve külső megrendelésre (önkormányzatok, kormányzati és érdekszervezetek, felsőoktatási intézmények, nagyvállalatok, alapítványok, stb.) megbízásából is végez vizsgálatokat, közvéleménykutatásokat, szakképzési és felsőoktatási intézmények, intézményhálózatok átvilágítását.

Kialakult kapcsolatrendszere sokrétű: az intézet, illetve vezető munkatársai éppúgy tagjai számos nemzetközi kutatási szervezet, folyóirat és intézmény irányító testületének, mint ahogyan a hazai tudományos és közélet testületeinek is – az MTA Pedagógiai Bizottságától a Magyar Akkreditációs Bizottságig.

Az Oktatáskutató Intézet a Debreceni Egyetemmel együttműködve a felsőoktatás-kutatók posztgraduális képzésének egyik országos központja, és közös Kutatási Központot működtet az ELTE Szociológiai- és Szociálpolitikai Intézetével is. Az intézet munkatársai e mellett tanítanak az ELTE, a DE, a SZTE, a PTE, BKÁE stb. egyetemi kurzusain és több főiskolán, illetve a pedagógus továbbképzés területi intézményeiben is.

Az Oktatókutató Intézet legújabb kiadványai

Kutatás közben füzetsorozat

Educatio folyóirat

Eddig megjelent kilenc évfolyam.

Legújabb számaink:

Nyelvtudás
Oktatás – Politika – Kutatás
Fogyatékos fiatalok
Értékek
Ezredforduló
Mérlegen 1990-2002.
Diplomások

Társadalom és oktatás könyvsorozat

11. Kozma Tamás – Lukács Péter (szerk.): Szabad legyen vagy kötelező?
12. Kozma Tamás: Reformvitáink
13. Sáska Géza: Ciklikusság és centralizáció
14. Halász Gábor (szerk.): Az oktatás jövője és az európai kihívás
15. Andor Mihály – Liskó Ilona: Az utolsó igazgatóválasztás
16. Ladányi János: Rétegződés és szelekció a felsőoktatásban
17. Hrubos Ildikó (szerk.): Az ismeretlen szakképzés
18. Kelemen Elemér: Hagyomány és korszerűség
19. Nagy Péter Tibor: Hajszálcsovek és nyomáscsoportok
20. Kozma Tamás: Határokon innen, határokon túl
21. Havas Gábor-Kemény István-Liskó Ilona: Cigány gyerekek az általános iskolában
22. Hrubos Ildikó: A "bolognai folyamat"

Az Oktatókutató Intézet kiadványai megvásárolhatók vagy levélben megrendelhetők az Oktatókutató Intézetben.

1054 Budapest, Báthori u 10. Tel: 302-77-49

E-mail: oktataskutato@ella.hu

Ára: 670,- Ft

A Kutatás Közben sorozat újabb füzetei:

- 209 Györgyi Z. – Híves T. – Imre A. – Kozma T.:** Településhálózat és iskolaszervezet
- 210 Szabó László Tamás:** Modernizáció kérdőjelekkel (Pedagógusképzés és továbbképzés)
- 211 Bajomi Iván:** Az oktatásügyi érdekszervezetek szerepe az oktatáspolitikai formálásában
- 212 Liskó Ilona – Fehérvári Anikó:** Szerkezetváltó iskolák a kilencvenes években
- 213 Polónyi István:** A felsőoktatás gazdasági jellemzői
- 214 Ladányi Andor:** A felsőoktatás nemzetközi statisztikai összehasonlításban
- 215 Tót Éva (szerk.):** Les caractéristiques du champ de la Formation Professionnelle Continue en Hongrie
- 216 Bajomi Iván – Szabó László Tamás – Tót Éva:** A folyamatos szakmai képzés helyzete
- 217 Kozma Tamás:** Az MKM 1992-es kutatási támogatása
- 218 Kozma Tamás:** Az MKM 1993-as kutatási támogatása
- 219 Fehérvári Anikó – Liskó Ilona:** Felvételi szelekció a középfokú oktatásban
- 220 Forray R. Katalin:** A falusi kisiskolák helyzete
- 221 Híves Tamás – Kozma Tamás – Radácsi Imre:** Az MKM 1994-es kutatási támogatása
- 222 Györgyi Zoltán – Imre Anna:** Fenntartói társulások
- 223 Híves Tamás – Kozma Tamás – Radácsi Imre:** Az MKM 1995-ös kutatási támogatása
- 224 Hrubos Ildikó:** A felsőoktatás dilemmái a tömegessé válás korszakában
- 225 Forray R. Katalin – Kozma Tamás:** Regionális folyamatok és térségi oktatáspolitikai
- 226 Hrubos Ildikó:** A japán felsőoktatási modell
- 227 Kozma Tamás:** Regionális együttműködések a harmadfokú képzésben
- 228 Györgyi Zoltán – Imre Anna:** Az alap- és középfok közötti átmenet
- 229 Tót Éva:** Számítógépek az iskolában
- 230 Fehérvári Anikó:** Párhuzamos szakképzési rendszerek az iskolarendszeren kívüli képzésben
- 231 Havas Gábor–Kemény István–Liskó Ilona:** Cigány gyerekek az általános iskolákban
- 232 Györgyi Zoltán – Mártonfi György:** Vissza a munkaerőpiacra
- 233 Kozma Tamás:** Regionális egyetem
- 234 Liskó Ilona:** Cigány tanulók a középfokú iskolákban
- 235 Hrubos Ildikó:** A "bolognai folyamat"
- 236 Mátay Melinda:** Fiatal, budapesti elit értelmiségiek szocializációja
- 237 Czeizer Zoltán:** Az oktatási intézmények informatikai helyzete és a fejlesztés lehetőségei Magyarországon
- 238 Török Balázs:** Távoktatás a határon túli magyarok képzésében
- 239 Liskó Ilona:** A közoktatás és a szakképzés illeszkedése
- 240 Forray R. Katalin – Híves Tamás:** A leszakadás regionális dimenziói

A sorozat egyes példányai megvásárolhatók, illetve megrendelhetők:
Oktatáskutató Intézet Educatio Kiadója. 1054 Budapest Báthori u. 10.
Levélcímcím: 1395 Budapest, Pf. 427. Tel/Fax: 1/302-7749, 1/269-5201
E-mail: oktataskutato@ella.hu, www.hier.iif.hu